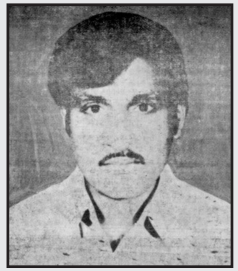
ఇదా దేశభక్తి !

గోపి రాజన్న
1947 - 12.1.1985

1985 జనవరి 12 రాత్రి 9-30 గంటలప్పుడు ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం జగిత్యాల తాలూకా ఉపాధ్యక్షుడు, అడ్వకేట్ గోపి రాజన్న జగిత్యాల పట్టణంలో తుపాకులతో కాల్చి చంపబడ్డాడు. చంపినవాళ్ళు 'దేశభక్తి' గురించి, 'అహింస' గురించి నిత్యం ఆక్రోశించే రాష్ట్రీయ స్వయం సేవక సంఘం (ఆర్.ఎస్.ఎస్). భారతీయ జనతాపార్టీ (బిజెపి) లకు చెందిన వాళ్ళు. ఒక పద్ధతి ప్రకారం ప్లాన్ వేసుకొని వచ్చి భార్యతో సినిమాకు పోయిన గోపి రాజన్న ఇంటిబయట కాపుకాసి, వాళ్ళు తిరిగి రాగానే కాల్చి చంపారు. హంతకులను పట్టుకునే ప్రయత్నం చేసిన రాజన్న భార్యను తలమీద తుపాకి మడమతో స్పృహ కోల్పోయేలాగ కొట్టి పడేసి పోయారు.

అహింస గురించి, ఈ మధ్యకాలంలో గాంధీయిజం గురించి నిరంతరం మాట్లాడే ఆర్.ఎస్.ఎస్. - బి.జె.పి.లకు గోపిరాజన్నను చంపాల్సిన అవసరం ఏం వచ్చింది?

భూమిలేని పేద రైతు కుటుంబంలో (జగిత్యాల తాలూకా కోలవాయి గ్రామంలో)

'స్వేచ్ఛ' సంపాదకీయం, ఫిబ్రవరి 1985

పుట్టిన రాజన్న ట్యూషన్‌లు చెప్పుకొని చదువుకున్నాడు. ఈ ఆర్.ఎస్.ఎస్. వారి 'శిశు మందిర్'లోనే చదువు చెప్పాడు. కాని ఆర్.ఎస్.ఎస్. ఫాసిస్టు స్వభావాన్ని, ఆ సంస్థమీద పెత్తందార్ల పెత్తనాన్ని చూసి విసిగిపోయి వదిలిపెట్టాడు. 'లా' చదివి 1981లో జగిత్యాలలోనే ప్రాక్టీసు పెట్టాడు. అప్పటినుండి పౌరహక్కుల సంఘంలో పనిచేస్తున్నాడు. 'కల్లోలిత ప్రాంతంగా' ఆరేళ్ళ క్రితం ప్రకటించిన జగిత్యాల తాలూకాలో పేద ప్రజల మీద పోలీసులు చేస్తున్న పాశవికమైన అత్యాచారాలను ఖండించడంలో నిరంతరం కృషి చేశాడు. పోలీసులు పేద రైతాంగం మీద మూకుమ్మడిగా తప్పుడు కేసులు బనాయిస్తూ వుంటే, ఒక పేద రైతు ఇంట్లో పుట్టి వకీలు పట్టా తీసుకున్న వ్యక్తిగా వాళ్ళకు వృత్తిపరంగా సహాయం చేశాడు. ఒక సంవత్సరం క్రితం జగిత్యాల బార్‌లోని ఆర్.ఎస్.ఎస్. – బి.జె.పి న్యాయవాదులు రాజన్నను కోర్టులో పట్టుకొని తలుపులు మూసి 'నక్సలైట్లపై కేసులు చేయడం మానేయమ'ని, 'పౌరహక్కుల సంఘంలో పనిచేయడం మానేయ'మని బెదిరించారు. అయినా రాజన్న బెదరలేదు.

అందుకే రాజన్నను ఆర్.ఎస్.ఎస్. – బి.జె.పి. ఫాసిస్టులు చంపారు.

దేశంలో ఎక్కడయినాసరే ప్రజల పక్షాన నిలబడి వాళ్ళవాళ్ళ హక్కుల గురించి అడిగేవాళ్ళు వీళ్ళకు శత్రువులు. పేదల కేసులు చేయడానికి వీలులేదట. వాళ్ళను అన్యాయంగా పోలీసులు కొడితే అడగటానికి వీలులేదట. కేసులు చేసినా, అడిగినా చంపుతారట. చంపడానికి వీళ్ళకు ఆయుధాలను ఎన్టీఆర్ ప్రభుత్వం ఇచ్చింది. 'ఆత్మరక్షణ' కోసం ఆయుధాలు కావాలని అడిగి తీసుకొని ప్లాన్ ప్రకారం రాజన్నను హత్యచేశారు. 'కల్లోలితప్రాంతం'గా ప్రకటించిన జగిత్యాలలో ఆయుధంగాని, ఆయుధంగా ఉపయోగించబడగల పరికరంగాని చేతిలో పట్టుకోవటం చట్టప్రకారం నేరం. ఎంతో మంది పేదరైతులను చేతిలో కొడవలి, గొడ్డలి, పలుగు, పార ఉన్నాయని చెప్పి వాళ్ళను 'తీవ్రవాదులు' అని అరెస్టుచేసి కేసులుపెట్టి కోర్టులచుట్టూ తిప్పుకున్నారు. అటువంటి ప్రాంతంలో ప్రభుత్వం ఈ 'అహింసావాదులకు' ఆయుధాల లైసెన్సులు ఎట్లా ఇచ్చింది? ప్రతిపక్షాల ఐక్యత పేరిట బి.జె.పి.కి ఎన్టీఆర్‌తో కుదిరిన సఖ్యసంబంధం ఫలమా యిది?

పేదప్రజలపై పోలీసులు, అధికార యంత్రాంగం, పెత్తందార్లు చేసే అత్యాచారాలను పౌరహక్కుల సంఘం ఖండిస్తుంది. కూలికోసం, రెండు గుంటల భూమికోసం పోరాడేవాళ్ళను మూకుమ్మడి నేరస్తులుగా ప్రకటించి వాళ్ళను చిత్రహింసల పాలుచేస్తే పౌరహక్కుల సంఘం వ్యతిరేకిస్తుంది.

గత ఆరేళ్ళుగా తెలంగాణ జిల్లాలలో, ముఖ్యంగా కరీంనగర్ జిల్లాలో పేద ప్రజలపై ఇటువంటి దాడులు విపరీతంగా సాగుతున్నాయి. గ్రామాలమీద పడి పోలీసులు రైతాంగాన్ని గొడ్లను బాదినట్లు బాదుతున్నారు. వాళ్ళ ఇళ్ళను కూలగొడుతున్నారు. కుండలు, గాదెలు పగులకొడుతున్నారు. రేడియోలవంటి విలువైన వస్తువులను నాశనం చేస్తున్నారు. యువకులను అరెస్టు చేసి రోజుల తరబడి అక్రమ నిర్బంధంలో ఉంచి రోకలిబండలెక్కించి

తొక్కుతున్నారు. చర్మం ఊడిపోయేలా చితకబాదుతున్నారు. వారి పొలాల్లోకి పశువులను తోలి మేపుతున్నారు. పొలాలకు నీరు ఆపి ఎండబెడుతున్నారు. యువకులను గ్రామాలనుండి తరిమేసి వారిమీద ఆధారపడి బతికే కుటుంబాలను నాశనం చేస్తున్నారు. బెదిరించి లక్షల రూపాయలు వసూలు చేస్తున్నారు. తప్పుడు కేసులు బనాయించి కోర్టులచుట్టూ తిప్పుతూ ఇళ్ళు గుల్లచేస్తున్నారు. పౌరహక్కుల సంఘం ఈ అక్రమాలను వ్యతిరేకిస్తుంది. ఈ అక్రమాలకు వ్యతిరేకంగా ఉద్యమిస్తుంది. ఇది ఆర్.ఎస్.ఎస్ – బి.జె.పి.లకు ఎందుకు అభ్యంతరకరంగా కనిపిస్తోందో ప్రజలు ఆలోచించాలి. దేశంలో ప్రజాస్వామ్యాన్ని కాపాడడానికి కంకణం కట్టుకున్నట్టు మాట్లాడే ఈ సంస్థలు పోలీసు అత్యాచారాలను వ్యతిరేకించే వాళ్ళను ఎందుకు హత్యచేస్తున్నారో ప్రజలు ఆలోచించాలి. అయినా, పౌరహక్కుల సంఘం ఈ బెదిరింపులకు హత్యలకు భయపడి తన కర్తవ్యాన్ని వదిలిపెట్టదు. గోపి రాజన్న హత్య పౌరహక్కుల సంఘాన్ని మరింత దృఢదీక్షతో పనిచేయిస్తుందే తప్ప ఈ ప్రజావ్యతిరేకులు ఆశించినట్టు భయపెట్టదు.

డా॥ రామనాథంకు జోహార్లు

డా॥ రామనాథం
16.10.1933 - 3.9.1985

పిల్లవాడికో పిల్లదానికో ఒంట్లో బాగాలేకపోతే "రామనాథం దవాఖానాకు పోదాం పద" అనేవారు నిన్నటిదాకా వరంగల్‌లో. 17 సంవత్సరాలుగా ఆదివారం సాయంకాలాలు మినహాయిస్తే ఒక్క పూట కూడా తప్పకుండ రోజుకు 8 గంటలు పసిపిల్లలకు వైద్యంచేసే 'రామనాథం డాక్టరు' ప్రమాదకరమైన నక్సలైట్ అని వసంతనాగేశ్వరరావు కనుగొన్నాడు. కాని, తమ పిల్లలకు దగ్గొచ్చినా కడుపు నొచ్చినా ఆయన దగ్గరకు మోసుకొచ్చే కూలి నాలి స్త్రీలు ఈ మాట వింటే ఆశ్చర్యపోతారు. 'ఆయనకు ఎంతో మంది శత్రువులు, ఎవరయినా చంపి ఉండవచ్చు' నంటాడు వరంగల్ జిల్లా పోలీస్ సూపరింటెండెంట్. సాయంత్రమయితే ఆయన క్లినిక్ బయట

పిల్లాడినెత్తుకొని 'ఇంకా రాలేదే డాక్టర్ సాబ్' అని ఎదురు చూసే తల్లులకు, ఓర్పు చెదరని ఆ ముఖం కోసం వత్తులు పెట్టుకొని చూసే కళ్ళే తప్ప ఆయన్ను ద్వేషించే కళ్ళుంటాయని తెలీదు. పౌరహక్కుల సంఘం బాధ్యుడుగా పోలీసుల అత్యాచారాలను బహిర్గతం చేస్తున్నావు జాగ్రత్త సుమా అంటే 'వరంగల్‌లో పోలీసుల పిల్లలకు మాత్రం నేను తప్ప వేరే డాక్టరు ఎవరు?' అనేవాడు ఆయన. కాజీపేట ఎస్.ఐ.ని ఎవరో చంపారని ప్రతీకారంగా ఆ పిల్లల తండ్రులే తనను దారుణంగా హతమారుస్తారని ఆయన కలలోకూడా ఊహించలేదు.

డాక్టర్ రామనాథం కేవలం వైద్యుడేకాదు. ఆయన అన్యాయాన్ని బలంగా వ్యతిరేకించిన మానవతావాది. న్యాయంకోసం, సమానత్వం కోసం జరిగిన ప్రతి పోరాటానికి అండగా నిలబడ్డారు. ప్రజలు ఎక్కడ బాధలో వున్నా ఒక వైద్యుడుగానూ, మనిషిగానూ స్పందించారు. 1977లో ఉప్పెన దివిసీమను తాకినప్పుడు ఆ ప్రాంతానికి వెంటనే వెళ్ళి వైద్యశిబిరం నెలకొల్పిన డాక్టర్లలో ఆయనొకరు. ప్రభుత్వ డాక్టర్లు 1981వ సంవత్సరంలో దీర్ఘకాలం సమ్మెచేసినపుడు వరంగల్ ప్రజలకోసం ఆయన డాక్టర్ అంజద్ అలీతో కలిసి ఉచిత వైద్య శిబిరం నడిపారు. కులాంతర వివాహాల నుండి భూమికోసం కూలికోసం పేదలు చేసిన పోరాటాల దాకా అభ్యుదయాన్ని, సమానత్వాన్ని ఆకాంక్షించే ప్రతి పోరాటానికి ఆయన సానుభూతితో స్పందించారు.

ఆయన మన రాష్ట్ర పౌరహక్కుల ఉద్యమ నిర్మాతల్లో ఒకరు. పోలీసు జులుం పెరిగిపోతున్న తరుణంలో ఆయన రాజ్యాంగం ప్రజలకు, ముఖ్యంగా అత్యంత బలహీనులైన గ్రామీణ పేదలకు భరోసా యిచ్చిన హక్కుల సంరక్షణ కోసం గట్టిగా పోరాడారు. దానికి తన ప్రాణాన్నే మూల్యంగా చెల్లించారు. తమ దుర్మార్గాలను ఎత్తిచూపే వాళ్ళపట్ల తీవ్రమైన అసహనం ప్రదర్శించడం మన దేశ పాలకుల నైజం. దాని వల్ల అటువంటి విమర్శకులందరూ తమ ఉద్యోగాలను, స్వేచ్ఛను, కొన్ని సందర్భాలలో ప్రాణాల్ని కూడా పణంగా చెల్లించారు. డాక్టర్ రామనాథం ఎమర్జెన్సీలో ఒకసారి, 1985 జనవరిలో మరొకసారి అరెస్టయ్యారు. చివరికి 1985 సెప్టెంబర్ 3వ తేదీన వరంగల్‌లోని జయప్రకాశ్ నారాయణ్ రోడ్డు మీది తన క్లినిక్‌లో పనిలో నిమగ్నమై వున్న డాక్టర్ గారిని పోలీసులు కాల్చి చంపారు.

కూలి సరిగ్గా ఇవ్వని భూస్వాములను కూలి అడగడానికీ, భూములు పంచని పాలకులను భూములు అడగడానికీ, అడవులను ఆక్రమించుకొన్న ప్రభుత్వానికి అవి గిరిజనుల అడవులని చెప్పడానికీ, కార్మికుల పని పరిస్థితులు మెరుగుపరచండని యజమానులను నిలదీయడానికీ, పండించిన పంటకు గిట్టుబాటుధర అడగడానికీ, పంట పండించడానికి నీళ్ళూ కరెంటూ ఎరువులూ మందులూ చవగ్గా ఇవ్వాలని అడగడానికీ, తమ భాషకూ మతానికీ సంస్కృతికీ న్యాయం చేకూర్చాలని డిమాండు చేయడానికీ జనం ఐక్యమై ఆందోళన చేస్తే దానిని తీవ్రవాదం అనడానికి వీలులేదని డాక్టర్ రామనాథం అన్నారు. ఆ ఆందోళన ఏ సామాజిక దృక్పథాన్ని ఎంచుకొన్నా ఏ పోరాట రూపాన్ని అనుసరించినా దానినొక రాజకీయ పోరాటంగా పరిగణించి రాజకీయంగా ఎదుర్కోవాలే తప్ప శాంతి భద్రతల సమస్యగా పరిగణించి సంఘ వ్యతిరేక ముద్రవేసి హింసాత్మకంగా అణచడానికి వీలులేదన్నారు. ఆందోళనకారులు నేరాలు చేస్తే మంచిపని చేసారని ఆయన అనలేదు,

కె. బాలగోపాల్

'స్వేచ్ఛ'లో, బ్రోచర్లలో రాసిన వ్యాసాలనుంచి కొంతభాగం, 1985-90

చట్టబద్ధంగా వాళ్ళను శిక్షించవద్దనలేదు. కానీ ఆందోళననే ఒక నేరంగా భావించడానికి వీలులేదన్నారు. ఇవన్నీ ఆయన నమ్మాడు కాబట్టే పౌరహక్కుల సంఘం నిర్మాతలలో ఒకడయి వరంగల్ జిల్లాశాఖ అధ్యక్షునిగానూ రాష్ట్ర ఉపాధ్యక్షునిగానూ బాధ్యత స్వీకరించి పనిచేసారు. వరంగల్‌లో అత్యంత జనాదరణ పొందిన పిల్లల డాక్టరుగా తన విధి నిర్వహణను కొనసాగిస్తూనే పౌరహక్కుల పరిరక్షణ గురించి తపన చెందారు, కృషిచేసారు.

ఈ కృషి గిట్టని వరంగల్ జిల్లా పోలీసు యంత్రాంగం కాజీపేట ఎస్.ఐ. యాదగిరిరెడ్డి మృతదేహాన్ని ఊరేగింపుగా తీసుకుపోతూ ఆ రోడ్డు మీదనున్న డాక్టర్ గారి క్లినిక్ మీద దాడి చేసింది. క్లినిక్‌ను ధ్వంసం చేయడంతో పాటు ఆయన్ని కాల్చి చంపారు. ఈ ఊరేగింపుకు నాయకులు వరంగల్ రేంజి డిఐజి జనక్‌రాజ్ తివారి, జిల్లా ఎస్.పి. అరవిందరావు. హంతకుల బృందానికి సారథులయిన ఈ యిద్దరినిగానీ అందులో భాగస్వాములయిన ఇతర జిల్లా పోలీస్ అధికార్లనుగానీ ఇప్పటిదాకా అరెస్టు చేయలేదు, కనీసం విచారించలేదు. ఎఫ్ఐఆర్ రాసిన క్షణమే ఈ కేసు మూతపడింది. అసెంబ్లీలో ప్రశ్నల ఫలితంగా ప్రభుత్వం నియమించిన సిబిసిఐడి విచారణ అధికారి హంతకులు పోలీసులు కాదనీ ఎవరో రాజకీయ శత్రువులనీ ఎపిసిఎల్‌సి బాధ్యులతో మాట్లాడుతూ అన్నాడు. ఆయన 'నివేదిక' దానిని అనుసరించి ఉంటుందని భావించవచ్చు.

అయినా, డాక్టర్‌గారిని చంపింది ఒక వ్యక్తికాదు. రాజ్యాంగ యంత్రం ఆయనను చంపింది. రాజ్యాంగ యంత్రం తనను తాను శిక్షించుకుంటుందని ఏ మూర్ఖులూ నమ్మరు కాబట్టి డాక్టర్‌గారి హత్యకేసులో 'న్యాయం' జరుగుతుందా అనేది అర్థరహితమయిన ప్రశ్న. ప్రజా చైతన్యం పెరిగి రాజ్యాంగ యంత్రం పశుత్వాన్ని ప్రజలే ఎదుర్కొనగలిగిన నాడే నిజమైన 'న్యాయం' జరుగుతుంది. ఆ చైతన్యం ప్రజలలో పెరగడం మినహా వేరే 'న్యాయం' డాక్టర్‌గారూ కోరుకొని ఉండేవారు కాదు, మేమూ కోరుకోవడం లేదు.

మౌనం నిశ్శబ్దం కాదు

జాపా లక్ష్మారెడ్డి
1917 - 7.11.1986

లక్ష్మారెడ్డి గుబురు మీసాలు, మూడురోజుల గడ్డం, ముడతలు పడ్డ మొహం కరీంనగర్‌లో అందరికీ చిరపరిచితమే. 65 ఏళ్ళ ఆ వృద్ధుడు అక్కడ అందరికీ ఆప్తుడు, ఆత్మీయుడు. వామపక్ష ప్రజాస్వామిక ఉద్యమాలలో, అదీ పోరాటగడ్డ అయిన తెలంగాణలో నాలుగు దశాబ్దాల పాటు క్రియాశీల పాత్ర నిర్వహించడంవల్ల ఆయనకు ఆ జిల్లాలో ఒక ప్రత్యేకమైన గుర్తింపు, అయాచిత గౌరవం లభించాయి. దీనివల్ల ఏ శత్రువూ తనను ఏమీ చేయలేడనే ధీమా కూడా ఆయనకు ఉండేది. 'నేను యువకుడిగా ఉన్నపుడే రజాకార్లు నన్ను ఏమీ చేయలేదు. ఇవ్వాళ నన్ను ఎవరో ఏదో చేస్తారనే భయం వ్యర్థం' అని ఆయన తన శ్రేయోభిలాషులకు తరచూ చెప్పేవాడు. అయితే ఆయన అంచనా తప్పయింది. ఖాసిం రజ్వీ నాయకత్వంలోని రజాకార్లు చేయలేని పని, 200 మంది భూస్వాములు సాహసించలేని పని ఎన్టీఆర్ పోలీసులు చేయగలిగారు.

'స్వేచ్ఛ' మాసపత్రిక, డిసెంబర్ 1986

ఆయనను నవంబర్ 7 తెల్లవారుజామున యింటినుంచి బయటకు లాగి కణతకు గురిపెట్టి కాల్చి చంపారు. జాపా లక్ష్మారెడ్డి కరీంనగర్‌కు 4 కి.మీ దూరంలోని అల్గునూరులో వ్యవసాయం చేసేవారు. పదెకరాల

కమతం. పాతికేళ్ళ లోపే తెలంగాణ పోరాటంలో పాల్గొని కొరియర్‌గా పనిచేశారు. దేశ్‌ముఖుల దోపిడీ, ఆర్థిక మాంద్యం ఫలితంగా ఏర్పడిన దారిద్ర్యం ఎలా తామందరినీ కమ్యూనిస్టు రాజకీయాలవైపు నడిపించిందీ ఆయనకు యివాల్టికీ బాగా గుర్తే. తెలంగాణ పోరాట విరమణ తరువాత కూడా ఆయన అన్ని ప్రజాస్వామిక పోరాటాలకు చేరువలోనే ఉంటూ వచ్చారు. కరీంనగర్ జిల్లా సి.పి.ఐ. కార్యవర్గంలో 1950 నుంచి 1959 వరకు ఉన్నారు. అల్గునూరుకు సర్పంచ్‌గా ఎన్నికై 15 ఏళ్ళపాటు ఆ పదవిలో కొనసాగారు. 1962లో కమ్యూనిస్టు పార్టీ చీలడానికి రెండేళ్ళ ముందే స్వతంత్ర మార్క్సిస్టు గ్రూపులో చేరి పనిచేశారు. 1970 దశకం ప్రారంభంలో (ఆ తరువాత అనేక రాష్ట్రాలకు 'మార్గదర్శకం'గా) ఎన్‌కౌంటర్ హత్యలు ప్రారంభమైనపుడు వాటిని నిరసించిన కొద్దిమందిలో లక్ష్మారెడ్డి ఒకరు. ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం అధ్యక్షుడిగా మహాకవి శ్రీశ్రీ కరీంనగర్ వచ్చినపుడు అక్కడ పౌరహక్కుల సమావేశాన్ని ఏర్పాటు చేసింది లక్ష్మారెడ్డే. అప్పట్నించీ అంటే 1974 నుంచి ఆయన మా సంఘం కార్యవర్గసభ్యుడని గర్వంగా చెబుతున్నాం.

ఆయన ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల ఉద్యమ నిర్మాతల్లో ఒకరు. 1978లో కరీంనగర్ జిల్లాలోని జగిత్యాల, సిరిసిల్ల తాలూకాలను ప్రభుత్వం కల్లోలిత ప్రాంతాలుగా ప్రకటించి పోలీసులకు అసాధారణ అధికారాలు కట్టబెట్టింది. అంతకు ముందే మంథని, మహదేవ్‌పూర్ తాలూకాలను కల్లోలిత ప్రాంతాలుగా ప్రకటించారు. ఆ సమయంలో ఆ జిల్లాలో పౌరహక్కుల ఉద్యమాన్ని నిర్మించే బాధ్యతను స్వీకరించడానికి ఎంతో దీక్ష, ధైర్యం అవసరం. ఆ రెండు ఆయనకు పుష్కలంగా ఉండేవి. ఆనాటి పరిస్థితులకు స్పందించి లక్ష్మారెడ్డి ప్రోద్బలంతో పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో చేరిన యువన్యాయవాదులు, అధ్యాపకులు ఎందరో ఉన్నారు. ఎ.పి.సి.యల్.సి. జిల్లా శాఖ అధ్యక్షుడు, కార్యదర్శి హోదాలో ఆయన వారిని మంచి కార్యకర్తలుగా తీర్చిదిద్ది, ఆ తరువాత వారు దాడులకు, అరెస్టులకు, చిత్రహింసలకు, ఆఖరికి హత్యలకు గురికావడాన్ని కూడా కళ్లారా చూడవలసి వచ్చింది. నిర్బంధాన్ని భరించలేక తప్పనిసరై చాలామంది రాజీనామా చేసి సంస్థనుంచి తప్పుకున్నా ఆయన మాత్రం చెక్కు చెదరకుండా చివరికంటా నిలిచారు.

కరీంనగర్ జిల్లాలో గత ఏడాది కాలంగా ఎన్ని ఎన్‌కౌంటర్లు జరిగినా నిజనిర్ధారణ కమిటీలు వెళ్ళలేని పరిస్థితి ఏర్పడితే, కనీసం వీటిని ఆపడంకోసం అక్రమనిర్బంధంలో ఉన్న వ్యక్తుల గురించి ఆయన ఎప్పటికప్పుడు పత్రికా ప్రకటనలు యిచ్చేవారు.

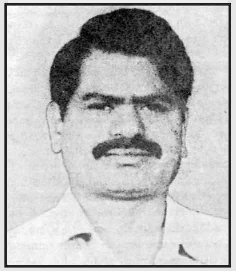
భారతదేశంలోని పౌరహక్కుల సంఘాలన్నింటికీ నిజనిర్ధారణే అన్నిటికంటే పెద్ద పని. (మరే దేశంలోని పౌరహక్కుల సంఘాలు యింతగా నిజనిర్ధారణ చేయవలసిన అవసరం

ఉండదు.) కాని కరీంనగర్‌లోని కల్లోలిత ప్రాంతాలలో భయం దాదాపు భౌతికరూపం దాల్చి ఎవరినీ నోరు మెదపనివ్వదు. ఆర్వాల్ మారణ కాండ తరువాత బాధితులు జర్నలిస్టులతో, పౌరసంఘాల వాళ్ళతో స్వేచ్ఛగా మాట్లాడగలిగారు. కాని కరీంనగర్ గ్రామాల్లో అది చాలా కష్టసాధ్యం. అటువంటి భయానక పరిస్థితుల్లో కూడా లక్ష్మారెడ్డి వారిచేత మాట్లాడించ గలిగేవారు. వారు తమ కష్టాలు చెప్పుకునేట్టు చేయగలిగేవారు. వాళ్ళలో ఒకడుగా కలిసిపోవడమే యిందుకు ముఖ్య కారణం. దీనివల్ల ప్రజాస్వామిక ఉద్యమానికి ఆయన ఎంతో విలువైన వ్యక్తిగా మారితే ప్రజాస్వామ్య వ్యతిరేక శక్తులకు ద్వేషపూరితుడయ్యాడు.

'బహిరంగ సభలు పెట్టలేకపోవచ్చు. కరపత్రాలు అచ్చేసి పంచలేకపోవచ్చు. పోలీసు అత్యాచారాలను, హత్యలను పరిశోధించలేకపోవచ్చు. కాని అక్రమ నిర్బంధం గురించి ప్రపంచానికి తెలిపి ఎన్‌కౌంటర్ హత్యను ఆపే ప్రయత్నం చేయకుండా మమ్మల్ని ఎవరూ ఆపలేరు' అని ఆయన నిర్భయంగా చెప్పేవాడు. ఈ ఏడాది మేలో 'ఫియర్ వికాస్' బంద్ సందర్భంగా పోలీసులు ఆయన యింటిపై దాడిచేసి, కొడుకును కొట్టి మీ అయ్యను చంపుతామని బెదిరించినా లక్ష్మారెడ్డి బెదిరిపోలేదు. చనిపోవడానికి కొద్దిరోజులు ముందు కూడా మంథని ఆంధ్రజ్యోతి విలేఖరిని పోలీసులు అరెస్టుచేస్తే దాన్ని ఖండిస్తూ ఆయన ఒక ప్రకటన యిచ్చారు.

నవంబర్ 6వ తేదీ రాత్రి కొందరు నక్సలైట్లు పెద్దపల్లి డి.ఎస్.పి.ని హత్య చేశారన్న కోపంతో, అంతకుముందు వరంగల్ పోలీసులు నెలకొల్పిన 'ఆదర్శం' ప్రకారం కరీంనగర్ పోలీసులు జిల్లాలో నిర్భయంగా సంచరిస్తున్న ఏకైక పౌరహక్కుల నాయకుడిని కాల్చి చంపారు. అణచివేత సైతం సాధించలేని ఆయన మౌనాన్ని ఎట్టకేలకు భౌతికంగా సాధించామని వారు విర్రవీగుతుండొచ్చు కానీ ఆయన మౌనంగా లేరు. ఈ సారి తనమీదే జరిగిన అత్యాచారాన్ని నిర్జీవంగా ఉండి కూడా ప్రపంచానికి ఎలుగెత్తి చాటుతున్నారు.

ప్రభాకరరెడ్డి బాటలో సాగండి

నర్రా ప్రభాకరరెడ్డి
19.8.1954 - 7.12.1991

ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం వరంగల్ జిల్లా శాఖ కన్వీనర్లలో ఒకరయిన నర్రా ప్రభాకరరెడ్డిని డిసెంబర్ 7వ తేదీ ఉదయం 7-30 గంటలకు హనుమకొండలో ఆయన ఇంట్లోనే పోలీసులు కాల్చేసారు. తెల్లబట్టలలో నలుగురు పోలీసులు స్కూటర్లపై వచ్చి బండ్లు ఆయన ఇంటికి రెండు ఫర్లాంగుల దూరాన ఆపి కాలినడకన ఇంటి దగ్గరికి వచ్చారు. ప్రభాకరరెడ్డితో పని ఉందంటూ ఇంటి ముందు గదిలోకి ప్రవేశించారు. లోపలి గదినుండి బయటకు వచ్చిన ప్రభాకరరెడ్డి తలకు రివాల్వర్ పెట్టి మాటామంతీ లేకుండా కాల్చేసారు. తలలో రెండు, ఆ తరువాత ఛాతీలో రెండు బుల్లెట్లు కాల్చగా ప్రభాకరరెడ్డి అక్కడికక్కడే చనిపోయాడు. హంతకులు తాపీగా తమ స్కూటర్ల దగ్గరికి నడిచిపోయారు.

'మాకేమీ తెలియదు' అని వరంగల్ జిల్లా ఎస్.పి. డి.టి.నాయక్ నటించినా ప్రభాకరరెడ్డిని చంపింది పోలీసులేననడంలో పౌరహక్కుల సంఘానికే కాదు, ప్రజలకు కూడా ఎటువంటి సందేహం లేదు. ప్రభాకరరెడ్డి పోలీసులకు తప్ప వేరే ఎవ్వరికీ ఆటంకం కాలేదు. పోలీసులకు ఆటంకమయ్యాడంటే వాళ్ల చట్టబద్ధమయిన విధి నిర్వహణకు ఆటంకమయ్యాడని కాదు. వాళ్ళ చట్టబాహ్యమయిన రాక్షసత్వానికి ఆటంకం అయ్యాడు.

1985 సెప్టెంబర్ 3న డాక్టర్ రామనాథం గారిని అప్పటి జిల్లా ఎస్‌పి అరవిందరావుగారి ఆధ్వర్యాన పోలీసులు హత్య చేసిన తరువాత దాదాపు అయిదేళ్లు వరంగల్‌లో పౌరహక్కుల సంఘం పనిచేయలేదు. అయిదేళ్ళలో వరంగల్ పోలీసులు 32 మందిని 'ఎన్‌కౌంటర్ల' పేరిట కాల్చేసారు. 11 మందిని అరెస్టు చేసి లాకప్పుల నుండి మాయం చేసారు. లెక్కలేనంత మంది పేద రైతులను, భూమిలేని కూలీలను అపారమైన హింసకు గురిచేసారు. దాదాపు 100 మంది మీద 'టాడా' కేసులు పెట్టారు. ఈ రాక్షసత్వాన్ని ప్రశ్నిస్తే కాల్చి పారేస్తారేమోనని వరంగల్‌లోని ప్రజాస్వామికవాదులంతా భీతిల్లే వాతావరణం పోలీసులు కల్పించారు.

ఈ భయాన్ని శాశ్వతం కానీయడానికి వీలు లేదని ముందుకొచ్చిన సాహసి ప్రభాకరరెడ్డి. ఆ సాహసానికి పరిహారమేమిటో తెలిసీ పౌరహక్కుల సంఘాన్ని జిల్లాలో పునరుద్ధరించడానికి కృషి చేయడమే కాదు, న్యాయవాదిగా 'నక్సలైట్ల' కేసులు నిబద్ధతతో చేయడమూ సాహసమే. గతంలో ఆ కేసులు చేసిన న్యాయవాదులు ఎటువంటి బెదిరింపులు రుచి చూసారో, ఏ పరిస్థితిలో వరంగల్ వదిలిపెట్టి పోయారో ప్రభాకరరెడ్డికి తెలుసు. అయినా ఖాతరు చేయకుండా ఆ కేసులు చేపట్టాడు. అప్పుడొకటి, ఇప్పుడొకటి కాదు. 'నక్సలైట్లు' అనే పేరు మీద పోలీసులు జైలుకు పంపిన వారందరి కేసులూ తన బాధ్యతగానే భావించాడు. ఒక ఉద్యమంగా వాటిని చేపట్టాడు. రెండేళ్ల వ్యవధిలో 'టాడా' కేసులు ఎదుర్కొంటున్న దాదాపు 700 మందికి బెయిలు తీసుకున్నాడు. జిల్లా కోర్టు ఆవరణలో ప్రభాకరరెడ్డి ఎక్కడుంటాడని ఎవరిని అడిగినా 'నక్సలైట్ స్పెషల్ కోర్టు' అయిన మూడవ అదనపు మేజిస్ట్రేటు కోర్టువైపు తడుముకోకుండా చూపించేవారు. అంతగా ఆ బరువు తనమీద వేసుకున్నాడు.

ఈ కేసులు చేసేవాడనే కాదు, ఫీజు అడగకుండా చేసేవాడని కూడా పోలీసులకు చాలా కోపంగా ఉండేది. ఇది బహుశా ఆశ్చర్యం కలిగిస్తుందేమో. పేదలకు ఉచిత న్యాయసహాయం అందించాలని భారత రాజ్యాంగంలోని అధికరణం 39-ఎ ఒక ఆదేశిక సూత్రంగా చెప్తుంది. రాజ్యాంగమంటే పోలీసులకు గౌరవం లేదనుకున్నా, న్యాయవాది ముద్దాయిల దగ్గర ఫీజు ఎంత తీసుకుంటే వాళ్లకేం తేడా వచ్చిందని అనుకోవచ్చు. అదే పొరబాటు. నిజంగా నేరం చేసారన్న అనుమానం మీద పెట్టే కేసులయితే ఇతర విషయాల గురించి పోలీసులు పట్టించుకోనవసరం లేదు. కానీ కేసులు పెట్టేది నిజమయిన అనుమానం మీద కాదు. వేధింపు కోసం. ఆర్థికంగా క్రుంగదీయడం కోసం. జీవితాన్ని దుర్భరం చేయడం కోసం. నక్సలైట్ రాజకీయాల వల్ల భూములు పొందినవాళ్లు, కూలిరేట్లు, జీతాలు పెంచుకున్న వాళ్లు, రకరకాల ఇతర సామాజిక ప్రయోజనాలు పొందిన వాళ్లు, ఆ

స్వేచ్ఛ మాసపత్రిక, నవంబర్ - డిసెంబర్ 1991

ప్రయోజనాల కంటే ఎక్కువ నష్టంపాలు కావాలి. 'ఎందుకొచ్చిన పోరాటాలు' అని విసుగు చెందాలి. ఊళ్ల మీద దాడులు అందుకోసమే. ప్రజలను మూకుమ్మడిగా చావబాదడం అందుకోసమే. ఇళ్ళు కూల్చడం ఇంట్లోని కుండలు, గిన్నెలు, కుర్చీలు, బల్లలు విరగ్గొట్టడం, చితగ్గొట్టడం అందుకోసమే. వందలమందిని హత్య, బస్సు దహనం, బాంబు దాడులు మొదలయిన ఆరోపణలతో 'టాడా' కేసులు పెట్టి జైలుకు పంపించడం అందుకోసమే. ఈ పశుత్వానికి అడ్డం వచ్చే పౌరహక్కుల సంఘమన్నా న్యాయవాదులన్నా పోలీసులకు కోపం రావడం సహజమే. సాయుధ నక్సలైట్లతో పోలీసులు తలపడితే పౌరహక్కుల సంఘం అడ్డం రాదు. న్యాయవాదులూ అడ్డంరారు. కానీ పోలీసులు చేసేది ఆ పనికాదు. కాబట్టే వాళ్ళకు పౌరహక్కుల సంఘం అడ్డమొస్తుంది, న్యాయవాదులు అడ్డమొస్తారు.

'మేము జనం మీద టాడా కేసులు పెట్టి, కష్టపడి అరెస్టు చేసి జైలుకు పంపితే, కేసు కాగితాలు రాసినంత సేపు కూడ జైలులో ఉంచకుండా, పైగా ఏ ఖర్చూ లేకుండా ఈయన వాళ్లను బయటికి తీస్తుంటే చూస్తూ ఊరుకోవాలా?' అని జనగాం డిఎస్.పి. ప్రభాకరరెడ్డి గురించి బహిరంగంగానే అన్నాడు. వాళ్లు కేసులు పెడితే బెయిలు పిటిషన్లు వేయకూడదు. జైలు నుండి బయటికి తీయకూడదు. కేసు వాదించకూడదు. ఒకవేళ చేసినా వేల రూపాయల ఫీజు తీసుకోవాలి గానీ సానుభూతితో చేయకూడదు. వ్యాపార దృక్పథంతో వకాలత్ చేయాలిగానీ మానవహక్కుల దృక్పథంతో చేయకూడదు. చేస్తే పోలీసుల 'విధి నిర్వహణ' అనబడే పైశాచికత్వానికి ఆటంకం అవుతుంది.

1990లో వరంగల్ జిల్లాలో పౌరహక్కుల సంఘాన్ని పునరుద్ధరించడానికి ప్రయత్నించినప్పుడు ఉత్సాహంగా ముందుకొచ్చిన వ్యక్తులలో ప్రభాకరరెడ్డి ఒకడు. ఆగస్ట్ నెలలో జిల్లా కార్యవర్గాన్ని ఎన్నుకున్నప్పుడు బుర్రారాములుతో బాటు కన్వీనర్‌గా ఎన్నికయ్యాడు. ఒక నెల రోజులలో డాక్టర్ రామనాథం 5వ వర్ధంతి సభను జిల్లా కమిటీ వరంగల్‌లో విజయవంతంగా నిర్వహించింది. అప్పటినుండి చాలా చురుగ్గా పనిచేస్తూ, అయిదేళ్ళుగా జిల్లాలో పౌరహక్కుల సంఘం పేరు వినబడలేదన్న విషయాన్ని మరపింపజేసింది. 1990 డిసెంబర్ నుండి క్రమంగా పెరుగుతూ వున్న పోలీసు నిర్బంధాన్ని ప్రతిఘటించడమే కాక అనేక పౌరహక్కుల సమస్యల మీద కృషి చేసింది.

1990 డిసెంబర్ 5వ తేదీన నర్మెట్టలో పోలీసులు కాల్పులు జరిపారు. వేగంగా పెరగబోతున్న నిర్బంధానికి నర్మెట్ట కాల్పులు నాంది పలికాయి. కాల్పుల అనంతరం పోలీసులు నర్మెట్ట మండలంలో పెద్దఎత్తున నిర్బంధం ప్రయోగించారు. జనాన్ని మూకుమ్మడిగా 'టాడా' కేసులలో ఇరికించారు. ప్రభాకరరెడ్డి స్వగ్రామమయిన వెల్దండ నర్మెట్ట మండలంలో వుంది. ఆ గ్రామానికి ప్రభాకరరెడ్డి 1987 నుండి సర్పంచ్‌గా వున్నాడు. స్వతంత్ర అభ్యర్థిగా ఎన్నికయి గ్రామంలోని బడుగు వర్గాల మేలుకోసం అనేక కార్యక్రమాలు చేపట్టి వాళ్ల ప్రేమకు పాత్రుడయ్యాడు. వెల్దండ పంచాయితీ 'అత్యుత్తమ పంచాయితీ'గా ప్రభుత్వంచేత కూడ గుర్తింపు పొందింది.

నర్మెట్ట మండలంలో 1990 డిసెంబర్ నుండి పోలీసులు ప్రయోగించిన అణచివేతను ఎదుర్కొనడానికి ప్రభాకరరెడ్డి పౌరహక్కుల సంఘాన్నే కాక మండల సర్పంచ్‌లను, ఇతర పెద్దలను కూడా చురుగ్గా కదిలించాడు. మరొక వైపు కోర్టులో కేసులు కూడా తానే చేపట్టి అరెస్టయిన వాళ్ళందరినీ బెయిల్ మీద విడిపించాడు. నర్మెట్ట పోలీసుల అరాచకాలకు వ్యతిరేకంగా మండల సమావేశంలో తీర్మానం చేయించాడు. మండల సర్పంచ్‌లంతా కలిసి జిల్లా అధికార యంత్రాంగంపైన ఒత్తిడి తీసుకొచ్చారు.

నర్మెట్టతో ప్రారంభమయిన అణచివేత వేగంగా జిల్లా అంతటికీ వ్యాపించింది. 'ఎన్‌కౌంటర్లు' మళ్లీ మొదలయ్యాయి. మనుషులను మళ్లీ 'మాయం' చేయసాగారు. పోలీసులు పెద్దసంఖ్యలో గ్రామాలను చుట్టుముట్టి ప్రజలను హింసించసాగారు.

పౌరహక్కుల సంఘం ఈ నిర్బంధకాండను సమర్థవంతంగా వ్యతిరేకించింది. 'మాయం' అయిన వారి గురించి న్యాయవిచారణ నిర్వహిస్తున్న జస్టిస్ టి.ఎల్.ఎన్. రెడ్డి కమిషన్ దగ్గరికి సాక్షులను తీసుకుపోయింది. అరెస్టుల వార్తలను ఎప్పటికప్పుడు పత్రికల దృష్టికీ, అధికార్ల దృష్టికీ తీసుకొచ్చి ప్రాణాలు కాపాడింది.

ఈ కర్తవ్యానికే పరిమితం కాకుండా పౌరహక్కుల సంఘం వరంగల్ జిల్లాలో అనేక ప్రజాసమస్యలలో తన శక్తి మేరకు జోక్యం చేసుకుని ప్రజాస్వామిక పరిష్కారం కోసం కృషి చేసింది. ఈ కృషిని జిల్లా అధికార యంత్రాంగం నిస్సంకోచంగా ఉపయోగించుకుంది. తానే ఆహ్వానించింది కూడ. ఆర్.టి.సి. కార్మికుల సమ్మె, లారీ యజమాన్లకు ఛాంబర్ ఆఫ్ కామర్స్‌కు మధ్య వచ్చిన విభేదాలు, ఇతర అనేక సమస్యలు పౌరహక్కుల సంఘం జోక్యంతో పరిష్కారమయ్యాయి. తమకు అవసరమయినప్పుడు పౌరహక్కుల సంఘం జోక్యాన్ని తామే కోరుకున్న అధికారయంత్రాంగం తమ అవసరం తీరిన తరువాత పౌరహక్కుల సంఘం మీద దుమ్మెత్తి పోయడానికి గానీ ప్రభాకరరెడ్డిని హత్యచేయడానికి గానీ వెనుదీయలేదు.

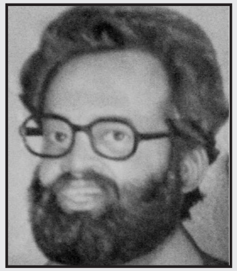
నిజానికి ఒక్క పోలీసులకు తప్ప వేరే ఎవ్వరికీ వరంగల్‌లో పౌరహక్కుల సంఘం శత్రువుగా కనిపించలేదు. ప్రభాకరరెడ్డి అంతకంటే కనిపించలేదు. వివిధ రాజకీయ భావాలు గల వరంగల్ జిల్లా న్యాయవాదులు ప్రభాకరరెడ్డిని ఏకగ్రీవంగా జిల్లా బార్ అసోసియేషన్ కార్యదర్శిగా ఎన్నుకోవడం దీనికి నిదర్శనం.

పోలీసులకు మట్టుకే ఈ ప్రజాదరణ నచ్చలేదు. పౌరహక్కుల సంఘానికి ఎంతగా ప్రజాదరణ పెరిగితే అంతగా తమ రాక్షసత్వం అసాధ్యం అవుతుంది. అందుకే ప్రభాకరరెడ్డిని తమ హిట్‌లిస్ట్‌లో వేసుకున్నారు. తమ దగ్గర 17 మంది లాయర్లు, మేధావుల లిస్టు వుందనీ, అందులో ప్రభాకరరెడ్డి ప్రథముడనీ, వాళ్ల సంగతి చూసుకుంటామనీ వరంగల్ (రూరల్) ఎఎస్‌పి సురేంద్రబాబు లాకప్పులో జనాన్ని కొడుతూ చాలాసార్లు హెచ్చరించాడు. హయగ్రీవాచారి హత్యతో వరంగల్ పోలీసుల ప్రతిష్ట దెబ్బతినిందని భావించి తమ హిట్‌లిస్ట్ బయటకు తీసి ప్రభాకరరెడ్డిని కాల్చేసారు. ప్రభాకరరెడ్డి హత్య హయగ్రీవాచారి హత్యకు

ప్రతీకారం అనీ, 'వీళ్లొకరిని చంపితే వాళ్లొకరిని చంపుతున్నారు' అనీ కొంతమంది ఒక పద్ధతి ప్రకారం ప్రచారం చేస్తున్నారు. అది పూర్తిగా అవాస్తవం. ప్రభాకరరెడ్డి హత్య ప్రతీకార హత్యే. అయితే హయగ్రీవాచారి హత్యకు ప్రతీకారం కాదు. ఆయనంటే పోలీసులకు అంత ప్రేమ ఉందని మేము అనుకోవడం లేదు. ప్రభాకరరెడ్డి హత్య వరంగల్ జిల్లాలో పౌరహక్కుల సంఘం చేసిన కృషికి ప్రతీకారం. ప్రభాకరరెడ్డి అసాధారణమయిన చొరవతో, సాహసంతో పోలీసుల అణచివేత చర్యలకు వేసిన అడ్డుకట్టకు ప్రతీకారం. 'టాడా' కేసులు ఎంత వేగంగా పెడితే అంత పట్టుదలతో ముద్దాయిలను జైలునుండి బయటకు తీసిన ప్రజాన్యాయవాది నిబద్ధతకు ప్రతీకారం.

ప్రభాకరరెడ్డి హత్యకు పౌరహక్కుల సంఘం దు:ఖిస్తుంది. ప్రభాకరరెడ్డి హత్యకు పౌరహక్కుల సంఘం గర్విస్తుంది. సరిహద్దు భద్రతా దళాలను వరంగల్ గ్రామాలలో దించాలంటే ప్రభాకరరెడ్డిని తొలగించాలనీ, పౌరహక్కుల సంఘాన్ని దెబ్బతీయాలనీ ప్రభుత్వం భావించడం ఎంత అమానుషమో పౌరహక్కుల సంఘానికి అంత గర్వకారణం. డబ్బు కోసం గడ్డి కరిచే న్యాయవాదులను పెద్ద మనుషులుగా గౌరవించే ఈ వ్యవస్థ, పేదలకూ పేదల కోసం పోరాడే వారికి ఉచితంగా న్యాయసహాయం అందించే న్యాయవాది ఉనికినే సహించలేకుండా ఉందంటే దానికి పౌరహక్కుల సంఘం సిగ్గుపడనవసరం లేదు, వ్యవస్థ సిగ్గుపడాలి. పౌరహక్కుల సంఘానికి నీతులు చెప్పే పెద్దమనుషులు సిగ్గుపడాలి.

తీరని లోటు

సి.వి. సుబ్బారావు
17.11.1953 - 17.1.1994

పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో దాదాపు 15 సంవత్సరాలు చురుకయిన పాత్ర నిర్వహించి విలువైన సంప్రదాయాలు నెలకొల్పిన సి.వి. సుబ్బారావు జనవరి 17 రాత్రి ఢిల్లీలో గుండెపోటుతో మృతిచెందారు. ఆంధ్ర రాష్ట్రానికి చెందిన సుబ్బారావు ఢిల్లీలోనున్న పీపుల్స్ యూనియన్ ఫర్ డెమొక్రాటిక్ రైట్స్ PUDR వ్యవస్థాపక సభ్యుడు. చనిపోయేనాటికి ఆ సంస్థ కార్యదర్శి.

PUDR ఏర్పాటుతో భారతదేశ పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో 70వ దశకంలో పుట్టిన నూతన ధోరణి ఢిల్లీకి విస్తరించింది. అప్పట్లో చాలామంది, ప్రత్యేకించి ఢిల్లీలోని పౌరహక్కుల సంస్థలు కేవలం రాజ్యాంగంలోని ప్రాథమిక హక్కులను కాపాడటమే లక్ష్యంగా ఎంచుకోవాలని అనేవారు. ఇందుకు భిన్నంగా PUDR ఏర్పాటుకు

చొరవ తీసుకున్న సుబ్బారావు విభిన్న రూపాల్లో సామాజిక, ఆర్థిక ఆధిపత్య వర్గాలకింద నలిగిపోతున్న పేదప్రజలు జీవితంలో

కరపత్రం, 5.2.1994

సుఖసంతోషాల్ని పెంపొందించుకోవడానికి, కనీస జీవన ప్రమాణాలను సాధించుకోవటానికి పోరాటం చేసే హక్కును కలిగి ఉంటారని, ఆ హక్కును కాపాడటమే పౌరహక్కుల సంఘాల ప్రధాన లక్ష్యమని వాదించాడు. అంటే ఆదేశిక సూత్రాలను ప్రాథమిక హక్కుల్లో భాగంగా చూడాలన్నాడు. ఆ విధంగా 70వ దశకంలో దేశంలో పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో తలెత్తిన నూతన ధోరణి సుబ్బారావు చొరవవల్ల PUDR రూపంలో వ్యక్తీకరించబడింది. ఢిల్లీ వంటి మహానగరంలో సాధారణ ప్రజానీకంపై, ప్రజా ఉద్యమాలపై దేశంలోని విభిన్న ప్రాంతాల్లో సాగుతున్న అణచివేతను ప్రతిపక్ష రాజకీయ పార్టీలు, పత్రికలు ఎన్నడూ పట్టించుకోలేదు. సుబ్బారావు చొరవతో PUDR మారుమూల ప్రాంతాల్లోని ప్రజలు, ప్రజా ఉద్యమాల పౌరహక్కుల అణచివేతకు సంబంధించిన సమాచారాన్ని సేకరించి ప్రచారం చేసింది. ఆసియాడ్ గ్రామాన్ని కట్టిన కూలీల బానిసత్వం, బీహార్ గని కార్మికుల కడుహీన పరిస్థితులు, బస్తర్ ఆదివాసులను అభివృద్ధి క్రమం నిర్వాసితులను చేసిన వైనం, బీహార్, ఆంధ్రా విప్లవకారులపై రాజ్య యంత్రాంగం అమలు చేస్తున్న అణచివేత చర్యలు వంటి విషయాలు సుబ్బారావు చొరవతో PUDR వేదిక నుండి వెలుగులోకి వచ్చాయి. ప్రత్యేకించి APCLC పైన నిర్బంధం వచ్చినప్పుడల్లా ఢిల్లీ విశ్వవిద్యాలయానికి, ఢిల్లీ నగరంలోని ఇతర సంస్థలకూ చెందిన మేధావుల అభిప్రాయాలను సమీకరించి రాష్ట్ర ప్రభుత్వంపైన ఒత్తిడి పెట్టడానికి PUDR చేసిన కృషిలో సుబ్బారావు చొరవ చాలా ఉంది.

సుబ్బారావు పౌరహక్కుల ఉద్యమకారుడు మాత్రమే కాదు. విద్యార్థిగా ఉన్నప్పుడు విప్లవ విద్యార్థి ఉద్యమాలలో చాలా కృషిచేసాడు. రాడికల్ విద్యార్థి సంఘం వ్యవస్థాపక సభ్యుడు, మొదటి ఉపాధ్యక్షుడు. ఎమర్జెన్సీలో జైలులో ఉండి ఎం.ఏ. పూర్తి చేసాడు. విప్లవ రచయితల సంఘం ఆవిర్భావానికి ప్రేరణ అయిన 'విశాఖ విద్యార్థుల'లో సుబ్బారావు ఒకడు. చాలాకాలం విరసం సభ్యుడు. సృజన 'సాహితీ మిత్రుల' లో ఒకరిగా ఆ పత్రిక ప్రమాణాలను నిర్దేశించడానికీ నిలబెట్టడానికీ చాలా కృషి చేసాడు. సాహిత్య పాఠకులకు 'సురా'గా పరిచితులు.

ఈశాన్య భారతదేశంలోని ఉద్యమాల గురించి 'వేర్పాటు వాదం, విచ్ఛిన్నకారుల కుట్రలు' అని ప్రభుత్వం దుష్ప్రచారం చేస్తున్న దశలో ఆ ఉద్యమాల నేపథ్యాన్ని, వాటిలో ఇమిడి ఉన్న జాతి సమస్యను వివరిస్తూ 'రగులుకున్న రాక్షసిబొగ్గు' అనే ఆలోచనాత్మకమయిన రచన చేసారు. సాహిత్యాన్ని సాహిత్య ప్రమాణాలతో కొలిచే విధానానికి భిన్నంగా, వాటిని సామాజిక నేపథ్యంలో చూసే ప్రయత్నానికి సుబ్బారావు రూపం ఇచ్చారు. ఆయన సంపాదకత్వంలో వెలువడిన 'విభాత సంధ్యలు' ఈ దృష్ట్యా తెలుగు సాహిత్య విమర్శకు కొత్త ద్వారాలు తెరిచింది. మార్క్సిస్టు ఆర్థిక శాస్త్రాన్ని సులభంగా పరిచయం చేస్తూ తెలుగులో 'రాజకీయార్థిక శాస్త్రం – ఒక విశ్లేషణ' అనే ప్రామాణిక రచన చేశారు. పౌరహక్కుల నివేదికలను సామాజిక శాస్త్ర ప్రమాణాలకు తగినట్టుగా రాసే సాంప్రదాయాన్ని సుబ్బారావు ప్రవేశపెట్టాడు. హైదరాబాద్ సంస్థానంలో పారిశ్రామికాభివృద్ధి మీద ఆయన చేసిన

పరిశోధన ఇంగ్లీషులో పుస్తకంగా రానుంది. చైనా ఆర్థికాభివృద్ధి సమస్యలపై కూడా ఆయన పరిశోధన చేశాడు. సామాజిక శాస్త్రాల్లో ప్రజల సమస్యలకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వాలని, ప్రజల దృష్టినుంచి సామాజిక సమస్యలను విశ్లేషించాలని ఆయన భావించాడు.

రీసర్చి పనులమీద 1984 నుంచి రెండేళ్ళపాటు సుబ్బారావు హైదరాబాదులో ఉన్నాడు. ఆ కాలంలో ఆయన APCLC లో, విరసంలో చురుకైన కార్యకర్తగా పనిచేశాడు. ఆ కాలంలోని విభిన్న సామాజిక సమస్యలపై మేధావుల మధ్య చర్చ రేకెత్తించటానికి, కార్యకర్తలకు, మేధావులకు మధ్య సంబంధాలను పెంపొందించడానికి సమీక్షావేదిక అనే చర్చావేదికను నిర్వహించాడు.

రచయిత, ఆలోచనాపరుడు, పౌరహక్కుల ఉద్యమకారుడు, సమాజంలోనేకాక వ్యక్తిగత జీవితంలోనూ ప్రజాతంత్ర సంస్కృతి ఉండాలని కాంక్షించిన ప్రజాస్వామిక వాది అయిన సి.వి. సుబ్బారావు 40 ఏళ్ళకే మరణించడం ఆయన స్నేహితులకే కాక దేశంలోని ప్రజాతంత్ర ఉద్యమాలకు తీరని లోటు.

– ఆంధ్రప్రదేశ్ పౌరహక్కుల సంఘం, విప్లవ రచయితల సంఘం, ఆంధ్రప్రదేశ్ ఎకనమిక్స్ అసోసియేషన్, జనవాహిని సంస్థల తరఫున వచ్చిన కరపత్రం.

నలుగురు నేతలకు నివాళి

జస్వంత్ సింగ్ ఖల్రా
1952 - 22.9.1995

జస్వంత్ సింగ్ ఖల్రా (43) పంజాబుకు చెందిన అకాలీదళ్ మానవహక్కుల శాఖ ప్రధాన కార్యదర్శి. 1995 సెప్టెంబర్ 6వ తేదీన అమృత్‌సర్‌లోని అతని ఇంటి ఎదుటే తెల్లబట్టలలో వున్న 'గుర్తు తెలియని వ్యక్తులు' అతనిని కిడ్నాప్ చేసి తీసుకొని పోయారు. ఆ నెల 22న ఖల్రా తరన్ తరన్ పోలీస్ జిల్లాలోని సర్హలి పోలీస్ స్టేషన్‌లో కనిపించాడు. ఆ తరువాత ఇప్పటిదాకా అతని ఆచూకీ తెలియదు.

జలీల్ అహ్మద్ అంద్రబీ కాశ్మీర్‌కు చెందిన హైకోర్టు న్యాయవాది. కాశ్మీర్ కమిషన్ ఆఫ్ జ్యూరిస్ట్స్ అధ్యక్షుడు. మానవహక్కుల ఆందోళనకారుడు. 1995లో వియన్నా మానవ హక్కుల కాన్ఫరెన్స్‌కు హాజరయ్యాడు. 1996 మార్చి 8న అతను శ్రీనగర్‌లోని హైదర్‌పురా ప్రాంతంలో సాయంత్రం 5 గంటల సమయంలో తన భార్యతో సహా కారులో వెళుతుండగా, కొందరు ప్రభుత్వ అనుకూల మిలిటెంట్లు కారు ఆపి అతనిని చంపి

ఎపిసిఎల్‌సి కరపత్రం, 26 ఆగస్టు 1996

రాష్ట్రీయ రైఫిల్స్ అనే సైనిక విభాగానికి చెందిన అధికార్లకు అప్పగించారు. అదేనెల 27న అతని మృతదేహం శ్రీనగర్ నడిబొడ్డున రాజ్‌బాగ్‌లో జీలం నదిలో దొరికింది. నుదుటి మధ్యలో వున్న బుల్లెట్ గాయం అతని హత్యకు సాక్షి.

పరాగ్ కుమార్ దాస్ (35) అస్సాంకు చెందిన మానవహక్కుల కార్యకర్త. మానవ్ అధికార్ సంగ్రాం సమితి ('మాస్') వ్యవస్థాపక సభ్యుడు. చనిపోయేనాటికి ఆ సంస్థ ప్రధాన కార్యదర్శి, రచయిత, పత్రికా సంపాదకుడు. 1996 మే 17న గౌహతి నగరంలో అతను తన కుమారుడిని స్కూల్ నుంచి ఇంటికి తీసుకొస్తుండగా దారిలో కొందరు సాయుధ దుండగులు కాల్చి చంపారు. వారు ప్రభుత్వ అనుకూల మిలిటెంట్లయిన 'సుల్ఫా' (సరండర్డ్ ఉల్ఫా) కార్యకర్తలని నమ్మడానికి ఆధారాలున్నాయి.

జడ్.వి.యావ్‌పి (Z.V. Yaopie, 45) నాగాలాండ్‌లోని దిమాపూర్‌కు చెందిన మానవహక్కుల న్యాయవాది. 1996 మే 23 నాడు అతను హత్యకు గురి అయ్యాడు. అక్రమ నిర్బంధంలో వున్న నాగా యువకుల గురించి అధికార్లతో చర్చించి ఇంటికి వచ్చిన యావ్‌పీని సైన్యం పురమాయించిన సాయుధ దుండగులు అతని యింట్లోనే కాల్చి చంపారు.

ఈ నలుగురూ పౌరహక్కుల పరిరక్షణ కోసం కృషి చేసిన మేధావులు, మానవహక్కుల కార్యకర్తలు. తుపాకులు చేతిలో పట్టుకున్న వారు కారు. పోలీసులతోనూ, సైనిక బలగాలతోనూ సాయుధ ఘర్షణకు దిగిన రహస్య ఉద్యమకారులు కారు. మానవతా విలువల గురించి, ప్రజాతంత్ర రాజకీయ హక్కుల గురించి, రాజ్యాంగ హక్కుల గురించి శాంతియుతంగా ఆందోళన చేసినవారు, రాసినవారు, న్యాయస్థానాలలో వాదించినవారు, అంతర్జాతీయ వేదికలలో మాట్లాడినవారు.

వీరు పనిచేసిన నాలుగు రాష్ట్రాలలోనూ ఆయా జాతుల స్వాతంత్ర్యం లేక స్వయం ప్రతిపత్తి కోసం చాలా కాలంగా ఉద్యమాలు సాగుతున్నాయి. అవన్నీ ఒక దశలో సాయుధరూపం తీసుకున్నాయి. ఒక్కో ప్రాంతంలోనూ ఆ ఉద్యమాలకు నేపథ్యంగా ఒక చరిత్ర ఉంది. ఆ చరిత్ర మిగిలించిన అసంతృప్తి ఉంది. స్వాతంత్ర్యం, లేక స్వయం ప్రతిపత్తి గురించి బలమైన ఆకాంక్ష ఉంది.

ఆ అసంతృప్తినీ, అసంతృప్తికి లోనయిన ప్రజల ఆకాంక్షలనూ అర్థం చేసుకోవడానికి సిద్ధంగా లేని భారత పాలకులు ఈ ఉద్యమాలన్నిటినీ 'వేర్పాటువాద' 'దేశద్రోహకర' 'తీవ్రవాద' ఉద్యమాలుగాను, విదేశీ కుట్రల ఫలితమైన అలజడిగాను చిత్రీకరించారు.

జాతిఉద్యమాల పట్ల భారత ప్రభుత్వం అనుసరించిన అప్రజాస్వామిక వైఖరికిది నాంది. 'దేశం నుండి వేరుపడిపోతామని ఎవ్వరు తుపాకులు పట్టుకున్నా వెంటనే లొంగిపోవలసిందేనా?' అని ఆవేశపడిపోయేవారు ప్రజలలో చాలామంది ఉన్నారు. ఆ ఆవేశం అనవసరం. స్వయం ప్రతిపత్తి, లేక స్వాతంత్ర్యం కోరుకోవడాన్ని 'దేశద్రోహం'గా కాక ఒక రాజకీయ హక్కుగా గుర్తించడం ప్రజాస్వామ్య వైఖరి. అంటే అర్థం 'లొంగిపోవాలని'

కాదు. అసలు ఒక రాజకీయ ఆకాంక్ష ప్రజలలో ముందుకొచ్చినప్పుడు దానికి 'లొంగిపోవాలా' లేక దానిని 'లొంగదీసుకోవాలా' అని ఆలోచించడమే అప్రజాస్వామిక సంస్కృతిని సూచిస్తుంది. ఒక న్యాయమైన ఆకాంక్షగా దానిని గౌరవించడం అవసరం. దానితో రాజకీయంగా, ప్రజాస్వామికంగా వ్యవహరించడం అవసరం. దాని పర్యవసానం ఆ ప్రజలు దేశం నుండి వేరుపడిపోవడం కావచ్చు. లేదా స్వయం ప్రతిపత్తి గల సమాఖ్య తరహా సంబంధాన్ని నెలకొల్పుకోవడం కావచ్చు. లేదా మొత్తంగానే దేశ రాజకీయ వ్యవస్థలోనూ పరిపాలనా రంగంలోనూ వికేంద్రీకరణను వ్యవస్థీకరించడం కావచ్చు. లేదా అందరికీ ఆమోదయోగ్యమైన వేరే ఏ ఫలితమైనా కావచ్చు.

అంతే తప్ప ఆ ఆకాంక్షకు ఉండే రాజకీయ, ప్రజాతంత్ర స్వభావాన్ని కాదని, దానిని 'ద్రోహం'గాను, ఆ కోరిక గల ప్రజలను 'దేశ ద్రోహులు'గాను చూడడం తప్పు.

పంజాబులో, కాశ్మీర్‌లో, అస్సాంలో, నాగాలాండ్‌లో ఉద్యమ రూపం తీసుకున్న జాతి ఆకాంక్షను దేశద్రోహకరమైన వేర్పాటువాదంగా అర్థం చేసుకున్న భారత పాలకులు, శత్రుదేశాల పైన ప్రయోగించే సైన్యాన్ని ఆ ప్రజలపైన ప్రయోగించారు. ఆ ప్రజలపైన యుద్ధం ప్రకటించారు. పోరాటకారుల సాయుధ చర్యలను ఎదుర్కొనే చట్టపరమైన కర్తవ్యాన్ని అడ్డంపెట్టుకొని ప్రజలందరిపైన చట్టబాహ్యమైన హింస ప్రయోగించారు.

పై నాలుగు రాష్ట్రాలలోనూ సైన్యం, పారామిలిటరీ బలగాలు, పోలీసులు మూకుమ్మడిగా ప్రజలపైన విపరీతమైన హింసకు పాల్పడ్డాయి. బూటకపు ఎన్‌కౌంటర్లలో వేలాది మందిని చంపారు. ఒళ్లు గగుర్పొడిచే రీతిలో చిత్రహింసలు పెట్టారు. ఇళ్లు లెక్కలేనన్ని కూల్చారు, కాల్చారు. క్యాంపులలో ప్రజలచేత వెట్టిచాకిరీ చేయించుకున్నారు. స్త్రీలను బలాత్కరించారు. పొలాలు, ఆస్తులు, ఇళ్లలోని వస్తువుల్నీ ధ్వంసం చేసారు. హింసను ఒక బెదిరింపుగా చూపించి లక్షలాది రూపాయల లంచాలు గుంజారు.

చట్టబాహ్యమైన ఈ హింసకుతోడు, హింసాత్మక చట్టాలను కూడ భారత పాలకులు ఆ ప్రజలపైన ప్రయోగించారు. మీసా, నాసా వంటి ప్రివెంటివ్ డిటెన్షన్ చట్టాలు, పోలీసులకు అహేతుకమయిన అధికారాలు ఇచ్చే కల్లోలిత ప్రాంతాల చట్టం, సైనికులకు అటువంటి అధికారాలే కట్టబెట్టే సాయుధ బలగాల ప్రత్యేక అధికారాల చట్టం, రాజకీయ కార్యకలాపాలను నేరంగా నిర్వచించే 'టాడా' చట్టం, వీటిలో ముఖ్యమైనవి. ఈ చట్టాలలోని చాలా అంశాలు భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్స్ 14, 19, 20, 21 లకు, ఐక్యరాజ్యసమితి 1966లో ఆమోదించిన అంతర్జాతీయ పౌరరాజకీయ హక్కుల ఒడంబడికకు వ్యతిరేకమైనవి. అయినా భారత న్యాయస్థానాలు వీటిని రాజ్యాంగ వ్యతిరేకమని ప్రకటించడానికి సిద్ధంగా లేవు. వీటిని సవాలు చేస్తూ దాఖలయిన కేసులలో ఏళ్ల తరబడి తీర్పు చెప్పకుండ దాటివేయడం, లేదా వక్రవ్యాఖ్యానాలతో వీటిని రాజ్యాంగబద్ధమేనని ప్రకటించడం జరుగుతూ ఉంది.

ఈ నేపథ్యంలోనే పైనాలుగు రాష్ట్రాలలోనూ పౌరహక్కుల కోసం కృషి చేసే సంస్థలు, వ్యక్తులు ముందుకొచ్చారు. సాయుధ బలగాలు చేసే అత్యాచారాలను బయటపెట్టారు. ఇతర రాష్ట్రాల పౌరహక్కుల సంఘాలను తమ రాష్ట్రాలకు ఆహ్వానించి అక్కడి పరిస్థితులను తెలియజెప్పారు. అంతర్జాతీయ మానవ హక్కుల సంస్థలకూ, ఐక్యరాజ్యసమితికీ రిపోర్టులు పంపారు. స్థానిక కోర్టుల నుండి సుప్రీంకోర్టు దాకా అనేక కేసులు వేశారు. దినపత్రికలలోనూ, తమ స్వంత ప్రచురణలలోనూ నిర్బంధ కాండకు సంబంధించిన వివరాలు ప్రచురించి విస్తృతంగా ప్రచారం చేశారు. సాధ్యమైన చోట ప్రజాందోళనా కార్యక్రమాలు నిర్వహించారు.

ఇదంతా కేవలం అక్కడ నడుస్తున్న ఉద్యమాలకు మాత్రమే ప్రయోజనకారి కాదు. ఆ విధంగా చూడడం సంకుచిత దృష్టి, ఇది దేశంలో ప్రజాస్వామ్యాన్ని నిలబెట్టే కృషి, ప్రజాస్వామ్యానికి లోతయిన అర్థం కల్పించే కృషి, భారతదేశాన్ని నిండయిన ప్రజాస్వామ్యంగా తీర్చిదిద్దే కృషి. తాము ప్రపంచంలోకల్లా అతిపెద్ద ప్రజాస్వామ్యాన్ని నడుపుతున్నామని గర్వించే భారత పాలకులు ఈ కృషి చేసిన మానవహక్కుల కార్యకర్తలకు కృతజ్ఞులయి ఉండవలసింది. కానీ వాళ్లకు ఆ కార్యకర్తలు ఒక ఆటంకంగా, అవరోధంగా కనిపించారు. ప్రజాస్వామ్యానికీ దేశ ప్రాదేశిక సమగ్రతకూ విరోధం ఏర్పడినప్పుడల్లా మన పాలకులు ప్రాదేశిక సమగ్రతకే ఓటు వేసారు. ప్రజాస్వామ్యాన్ని ఖూనీ చేశారు. అక్కడితో తృప్తి చెందకుండా ప్రజాస్వామ్యాన్ని గురించి మాట్లాడేవారిని కూడా ఖూనీ చేశారు.

జస్వంత్‌సింగ్ ఖల్రా

పంజాబులో పోలీసులు అపహరించి 'మాయం' చేసి అనామకంగా దహనం చేసిన వేలాది యువకుల ఆచూకీ వెలికి తీయడానికి జస్వంత్‌సింగ్ ఖల్రా కృషి చేశాడు. 1992లో కొన్ని వందల మందిని ఈవిధంగా దహనం చేశారనీ, 1992-95 మధ్య దాదాపు 3000 మంది ఈ విధంగా అనామకంగా కాటికి చేరారనీ అంచనా. 1992లో ఒక్క అమృత్‌సర్ పట్టణంలోని దుర్గియానా శ్మశానవాటికలోనే 300 మందికి పోలీసులు అంత్యక్రియలు చేశారు. ఈ హత్యలకు సంబంధించిన వాస్తవాలు వెలికితీసి కోర్టులో కేసు వేయడానికి ఖల్రా కృషి చేశాడు. అప్పట్లోనే పోలీసులు అతనిని బెదిరించారు. 'ఇంకొక్కడిని మాయం చేయడం మాకు కష్టమనుకోవద్దు' అని హెచ్చరించారు. చివరికి అదే జరిగింది. 1995 సెప్టెంబర్ 6న ఖల్రా అపహరణకు గురయ్యాడు. సెప్టెంబర్ 22న తరన్‌తరన్ సమీపంలో సర్హలి పోలీస్‌స్టేషన్‌లో కనిపించాడు. ఆ తరువాత 'మాయం' అయ్యాడు. ఖల్రాను మాయం చేసింది తరన్ తరన్ పోలీసులేనన్న అభియోగంతో అతని మిత్రులు సుప్రీంకోర్టులో కేసువేయగా సుప్రీంకోర్టు సిబిఐని పరిశోధించమని ఆదేశించింది. సిబిఐ తన నివేదికను సుప్రీంకోర్టుకు ఈ సంవత్సరం (1996) జూలై నెలలో సమర్పించింది. ఆ నివేదికను ఆధారం చేసుకొని సుప్రీంకోర్టు తరన్‌తరన్ ఎస్‌పితో సహా 9 మంది పోలీస్ అధికారుల పైన ఖల్రాను కిడ్నాప్ చేసినందుకు కేసు పెట్టవలసిందిగా పంజాబు ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశించింది.

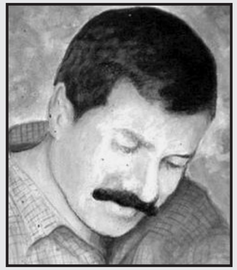
జలీల్ అంద్రబీ (-8.3.1996)

కాశ్మీర్‌లోనయితే భారత సైనిక బలగాలు చేపట్టిన హింసాత్మక అణచివేత చర్యలకు లెక్కలేదు. అంత క్రూరమైన చిత్రహింసలు, అంతటి విచ్చలవిడి మూకుమ్మడి హత్యలు వేరే ఎక్కడా జరగలేదు. వీటి గురించి హైకోర్టు న్యాయవాది అయిన జలీల్ అంద్రబీ 1995లో వియన్నాలో జరిగిన అంతర్జాతీయ మానవహక్కుల కాన్ఫరెన్స్‌లో వివరంగా మాట్లాడాడు. శ్రీనగర్ హైకోర్టులో కేసులు వేశాడు. భారత సైనిక బలగాలు ఇంటరాగేషన్ సెంటర్స్‌గా ఉపయోగించుకుంటున్న నివాసాలలో నెలకొన్న పరిస్థితులపైన విచారణ జరిపించ వలసిందిగా అంద్రబీ వేసిన రిట్‌పిటిషన్‌కు హైకోర్టు స్పందించి ప్రతీ జిల్లాలోనూ విచారణ కమిటీలను నియమిస్తూ ఆర్డర్ జారీ చేసింది.

జలీల్ అంద్రబీ బ్రతికి వుంటే తమ అణచివేతకు ఏదో ఒకరకంగా అడ్డమొస్తూనే ఉంటాడని భావించిన రాష్ట్రీయరైఫిల్స్ అధికారులు అతన్ని చంపదలచుకున్నారు. అతనిని పట్టి తమకు అప్పగించడానికి తమ పోషణలో వర్ధిల్లుతున్న ప్రభుత్వ అనుకూల మిలిటెంట్లను వాడుకున్నారు. వాళ్లు అంద్రబీ కారును ఆపి అతనిని దింపి రాష్ట్రీయ రైఫిల్స్ అధికారికి అప్పగించారు. ఇది జరిగింది 1996 మార్చి 8న. అంద్రబీ భార్య రఫత్ అరా కూడా న్యాయవాదే. అతనితోపాటు ఆమెకూడా ఆరోజు కారులో వుంది. ఆమె వెంటనే హైకోర్టులో హెబియస్‌కార్పస్ పిటిషన్ వేసింది. అంతర్జాతీయ మానవహక్కుల సంస్థలు కూడా అంద్రబీ అపహరణ గురించి ఆందోళన చేశాయి. కానీ ఏదీ అతని ప్రాణాన్ని కాపాడలేక పోయింది. మార్చి 27న శ్రీనగర్‌లోని రాజ్‌బాగ్ సమీపంలో జీలంనదిలో అతని శవం దొరికింది. అప్పటికి అతను చనిపోయి 14 రోజులు అయివుండవచ్చునని ఫోరెన్సిక్ నిపుణుడు అభిప్రాయపడ్డాడు.

శ్రీనగర్ హైకోర్టు అంద్రబీ హత్యను ఆపలేకపోయింది గానీ అతని హత్య జరిగిన తరువాత గట్టిగానే స్పందించింది. అతని హత్యపైన నేర పరిశోధన చేయడానికి పోలీస్ సూపరింటెండెంట్ స్థాయి అధికారి నేతృత్వంలో ఒక స్పెషల్ ఇన్వెస్టిగేషన్ టీం (ఎస్ఐటి)ను నియమించింది. సైనిక అధికారుల నేరాలను పరిశోధించడానికి ధైర్యం చాలని ఎస్ఐటి నీళ్లు నములుతుంటే హైకోర్టు వారిని పలుమార్లు తీవ్రంగా అభిశంసించింది. హైకోర్టు ఎస్ఐటిని నియమించిందని తెలియగానే రాష్ట్రీయ రైఫిల్స్ అధికారులు ఎందుకయినా మంచిదని అంద్రబీని కిడ్నాప్ చేయడానికి సహకరించిన కిరాయి మిలిటెంట్లను చంపేశారు. ఏప్రిల్ 5వ తేదీన శ్రీనగర్-జమ్ము జాతీయ రహదారి మీదనున్న పాంపోర్ గ్రామం వద్ద అయిదు 'గుర్తుతెలియని' శవాలు కనిపించాయి. వాళ్లుజలీల్ అంద్రబీని సైన్యానికి పట్టి ఇచ్చిన యువకులేననీ, వారు బ్రతికి ఉంటే బండారం బయటపడుతుందని రాష్ట్రీయ రైఫిల్స్ అధికారులే గుట్టుచప్పుడు కాకుండా వారిని చంపివేశారని కొద్దిరోజుల తరువాత 'కాశ్మీర్ టైమ్స్' దినపత్రిక రాసింది. ఈ అభియోగానికి రాష్ట్రీయ రైఫిల్స్ ఇప్పటిదాకా జవాబు చెప్పలేదు.

పరాగ్‌దాస్

పరాగ్ దాస్
1961 - 17.5.1996

పరాగ్‌దాస్ మానవ్ అధికార్ సంగ్రామ్ సమితి ('మాస్') ద్వారాను, తాను సంపాదకునిగా ఉన్న 'అస్సామీయ ప్రతీదిన్' పత్రిక ద్వారాను అస్సాం జాతి ఉద్యమ ఆకాంక్షలను, దానిపైన ప్రభుత్వం ప్రయోగిస్తున్న అణచివేతను ప్రచారం చేశాడు. అతను విద్యాధికుడు. సాహిత్యం నుంచి అర్థశాస్త్రం దాకా అనేక విషయాలలో ప్రావీణ్యం ఉన్నవాడు. చాలా రచనలు చేశాడు.

1991 సెప్టెంబర్ నెలలో భారత సైన్యం అస్సాంలో 'ఆపరేషన్ రైనో' అనే కార్యక్రమం ప్రారంభించింది. అదే సంవత్సరం 'మాస్' ఏర్పడింది. 'మాస్' అస్సాంలోనే కాక నాగాలాండ్‌లోనూ మణిపూర్‌లోనూ సైన్యం చేసిన అనేక అత్యాచారాలను బయటపెట్టింది. ప్రచారం చేసింది. 'మాస్' పైన అస్సాం ప్రభుత్వం ప్రయోగించిన అణచివేతలో భాగంగా పరాగ్‌దాస్ రెండుసార్లు 'టాడా' క్రింద జైలుకు పోయాడు. చివరికి ఈ సంవత్సరం మే 17న హత్యకు గురి అయ్యాడు. అస్సాం ఐక్య విముక్తి సంఘటన (ఉల్ఫా)లో కొంత కాలం పనిచేసి బయటకు వచ్చి సైన్యంతో సహకరించడానికి సిద్ధపడిన యువకులతో హితేశ్వర్ సైకియా ప్రభుత్వం రూపొందించిన ప్రభుత్వ అనుకూల మిలిటెంట్లయిన 'సుల్ఫా' (సరండర్డ్ ఉల్ఫా) కార్యకర్తలు అతనిని చంపారని అతని సహచరులు భావిస్తున్నారు.

జడ్.వి.యాప్‌పీ (1951-23.5.1996)

నాగాలాండ్ మన దేశంలో జాతి ఉద్యమం తీవ్ర రూపం తీసుకున్న మొట్టమొదటి ప్రాంతం. నాగాలాండ్‌లో 40 సంవత్సరాలుగా స్వాతంత్ర ఆకాంక్షతో పోరాటం సాగుతూ ఉంది. తొలినాడే భారత ప్రభుత్వం అక్కడ సైన్యాన్ని దించింది. కానీ ఇప్పటికీ నాగా ప్రజలలో బలంగా ఉన్న స్వాతంత్ర ఆకాంక్షను అణచలేకపోయింది. సైన్యం పాల్పడిన అత్యాచారాలను వెలికి తీసి ప్రచారం చేయడానికి, కోర్టులలో కేసులు వేసి బందీల ప్రాణాలు కాపాడడానికి, బయటి పౌరహక్కుల సంస్థలే కాక స్థానిక పౌరహక్కుల సంఘాలు, న్యాయవాదులు, మేధావులు నలభై ఏళ్లుగా కృషి చేశారు. సైనిక అధికార్లతోనూ సివిల్ అధికార్లతోనూ మాట్లాడి బందీలను విడిపించడం, అప్పుడప్పుడు జరిగే న్యాయ విచారణల్లో పాల్గొనడం ఈశాన్య భారత రాష్ట్రాలలోని మానవహక్కుల కార్యకర్తల కర్తవ్యం అయింది.

దాదాపుగా సైనిక పాలన నెలకొన్న ఆ ప్రాంతంలో ఈ కృషి చేయడం సులభం కాదు. అయినా ధైర్యంగా నిలబడి పనిచేసిన వాళ్లు ఉన్నారు. వారిలో ఒకడయిన జడ్.వి.యాప్‌పీ తన ప్రజాతంత్ర కృషికి ఈ సంవత్సరం మే 23న మూల్యం చెల్లించాడు. అక్రమ నిర్బంధంలో ఉన్న నాగా జాతీయుల విడుదల గురించి ఆరోజు అధికార్లతో మాట్లాడి

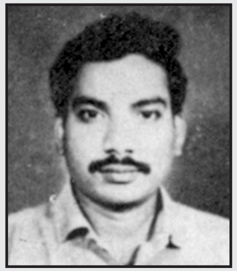
యాప్పీ ఇంటికి వచ్చిన కొద్దిసేపటికే ఇంట్లోకి కొందరు సాయుధులు వచ్చి అతన్ని కాల్చి చంపారు. హంతకులు సైన్యం పోషణలో ఉన్న కిరాయి మిలిటెంట్లు అయివుండవచ్చునని అనుమానం.

ప్రజలారా!

భారతదేశం ఒక ప్రజాస్వామ్య దేశమని మనలో చాలామంది గర్విస్తున్నాం. కానీ అయిదేళ్ల కొకసారి ఎన్నికలు జరిగినంత మాత్రాన ప్రజాస్వామ్యం అయిపోదు. భారతదేశం పరిపూర్ణమైన ప్రజాస్వామ్యం కావాలంటే అనేక రంగాలలో అనేక మార్పులు రావలసివుంది. వాటిలో ముఖ్యమైనవాటి కోసం పౌరహక్కుల ఉద్యమం కృషి చేస్తూంది. ఈ కృషిని కేవలం కొన్ని రాజకీయ వర్గాలకోసం చేస్తున్న సేవగా ప్రభుత్వం చిత్రీకరించి నిందించడం దుర్మార్గమైన విషయం. పౌరహక్కులకోసం కృషి చేయడమంటే 'తీవ్రవాదులకూ' 'వేర్పాటువాదులకూ' సేవచేయడం అనే దుష్ప్రచారానికి పాల్పడుతున్న ప్రభుత్వం తన ప్రచారబలాన్ని అడ్డంపెట్టుకొని పౌరహక్కుల ఉద్యమకారులను వేధిస్తూ ఉంది. ఖైదు చేస్తూ ఉంది. హత్యగావిస్తూ ఉంది. ఆంధ్రప్రదేశ్ పోలీసులు పౌరహక్కుల సంఘం నాయకులు డా॥ రామనాథం, జాపాలక్ష్మారెడ్డి, నర్రా ప్రభాకరరెడ్డిని హతమార్చారు. గోపి రాజన్నను చంపిన ఆర్.ఎస్.ఎస్. దుండగులను 11 ఏళ్లు గడిచినా ఈనాటికీ అరెస్టు చేయలేదు.

పౌరహక్కుల కృషి మనందరి బ్రతుకుకు, భవితవ్యానికీ అవసరం అయిన ప్రజాతంత్ర విలువల కోసం, హక్కుల కోసం జరుగుతున్న కృషి. ఈ విషయం ప్రజలందరూ గుర్తించి పౌరహక్కుల ఉద్యమకారులపైన పోలీసులు, సైనిక బలగాలు జరుపుతున్న దాడులనూ హత్యాకాండనూ ఖండించాలని కోరుతున్నాం. మనమందరం ఐక్యమై కాపాడుకుంటేనే పౌరహక్కులు నిలుస్తాయి. పౌరహక్కుల ఉద్యమం నిలుస్తుంది.

ప్రజల మెడలో స్టెతస్కోపు

ఆమెడ నారాయణ
11.12.1957 - 25.9.1996

ఆమెడ నారాయణ 38 సంవత్సరాల వయసున్న ప్రజా వైద్యుడు. 'ప్రజా వైద్యశాల' అనే బోర్డు మన రాష్ట్రంలో చాలామంది డాక్టర్లు పెట్టుకున్నారు కానీ ఆ పేరు నిజంగా అతికే కొద్దిమంది వైద్యులలో ఆమెడ నారాయణ ఒకడు. ఆయనను పోలీసులు చంపేస్తే 'మా దేవుడిని చంపారు' అని మొగిలిచర్ల గ్రామస్తులు, చుట్టుపక్కల గ్రామస్తులు ఒక్క గొంతుతో రోదించారు. మృతదేహం దగ్గర వేల సంఖ్యలో గుమిగూడి పోలీసులపైన దుమ్మెత్తిపోసారు. ప్రజలలో, అందులోనూ పేద ప్రజలలో అంతటి అభిమానం సంపాదించుకున్న డాక్టర్లు దేశంలో కొద్దిమందే ఉంటారు.

నారాయణ వరంగల్ జిల్లాలోని ఒక మారుమూల మండల కేంద్రమైన కొరివి అనే గ్రామానికి చెందినవాడు. కుండలు చేసుకొని బ్రతికే కుమ్మరి కుటుంబంలో పుట్టాడు. హైస్కూల్ చదువుకునే రోజులలోనూ కులవృత్తి చేసుకుంటూనే చదువుకునేవాడు. కాకతీయ మెడికల్ కాలేజీలో చదువుకుంటుండగా రాడికల్

ఎపిసిఎల్‌సి కరపత్రం నుంచి, నవంబర్ 1996

విద్యార్థి సంఘంలో చేరాడు. డాక్టర్ అయిన తరువాత తన తల్లిదండ్రుల బోటి గ్రామీణ శ్రామిక ప్రజలకు తన జ్ఞానాన్నీ నైపుణ్యాన్నీ అందించడం జీవిత ధ్యేయంగా ఎంచుకున్నాడు. నారాయణ నిజమైన వైద్యుడు. వైద్య జ్ఞానాన్ని సొమ్ము చేసుకునే వైద్యవ్యాపారులకన్నా, తమ నైపుణ్యానికి డాలర్లలో వెలకట్టి విదేశాలకు వలసపోయే వైద్యపట్టభద్రులకన్నా నారాయణే నిజమైన వైద్యుడు. వైద్య సేవల వ్యాపారీకరణ శరవేగంగా పురోగమిస్తున్న ఈ రోజులలో పేద ప్రజలకు నారాయణ వంటి డాక్టర్ల అవసరం చాలా ఉంది. 'నా ఫీజు ఇంత. అది ఇస్తేనే వైద్యం చేస్తాను' అని నారాయణ ఎన్నడూ అని ఎరుగడు. తన దగ్గరకు వచ్చే వాళ్ల అవసరమే తప్ప వాళ్లు తనకు ఇచ్చుకోగల ఫీజు ఎంత అనేది అతనికి ఏరోజూ ప్రమాణం కాదు.

మెడిసిన్ చదువు పూర్తిచేసి హౌస్ సర్జన్‌గా ఉన్నప్పుడు అతను వృత్తిని అభ్యసించడం కోసం పౌరహక్కుల డాక్టరు రామనాథం గారి క్లినిక్‌కు వచ్చేవాడు. 1983లో అతను మొగిలిచర్లలో క్లినిక్ తెరిచినప్పుడు డాక్టర్ రామనాథమే ఆ కార్యక్రమానికి ముఖ్యఅతిథి. ఆ తరువాత కొంతకాలం డాక్టర్ రామనాథం అతని క్లినిక్‌కు మందులు కూడా పంపించేవారు. డాక్టర్ రామనాథంను పోలీసులు 1985 సెప్టెంబర్‌లో కాల్చి చంపితే డాక్టర్ నారాయణను 1996 సెప్టెంబర్‌లో కాల్చి చంపారు.

సెప్టెంబర్ 25 పొద్దున వరంగల్ పట్టణంలోని తన ఇంటినుండి మొగిలిచర్లలోని తన క్లినిక్‌కు స్కూటర్‌పైన పోతున్న డాక్టర్ నారాయణను పోలీసులు దారికాచి చంపారు. ఆ ప్రజా డాక్టర్‌కు ఉన్న ఒక్క బలహీనతను వాడుకొని అతన్ని చంపారు. ఎవరయినా ఎక్కడయినా ఆపి ఒంట్లో బాగాలేదని వైద్యం చేయమని అడిగితే అక్కడికక్కడే స్కూటర్ నిలిపి వైద్యం చేయడమే తప్ప 'క్లినిక్‌కు రమ్మని' చెప్పి వెళ్లిపోవడం నారాయణకు అలవాటు లేదు. ఆ సంగతి తెలిసిన పోలీసులు అతనిని ఎనుమాముల గ్రామం దగ్గర ఆ విధంగానే ఆపి కాల్చి చంపారు.

'అతనేం నక్సలైటా? లేకపోతే పౌరహక్కుల సంఘం సభ్యుడా? అతనిని మేమెందుకు చంపుతాం?' అని వరంగల్ పోలీసు అధికారులు పత్రికా విలేకరులతో అన్నారు. తాము ఏం మాట్లాడుతున్నారో వాళ్లకు అర్థం అవుతున్నట్టు లేదు. లేక, ఏం మాట్లాడినా అడిగేవాళ్లెవరన్న అహంకారం బలిసిందో. పోలీసులకు ఎవరినీ చంపే అధికారం లేదు. వాళ్లకుండేది నేరాలను నిరోధించే అధికారం, జరిగిన నేరాలను పరిశోధించే అధికారం మాత్రమే.

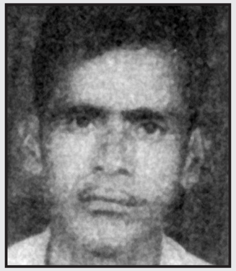
పోలీసులు చేసే వీరంగం చూసి వాళ్లకు ఇంకా ఏమేం అధికారాలు ఉన్నాయో అనిపించవచ్చును. తాము డాక్టర్ నారాయణను చంపినట్టు పోలీసులు ఒప్పుకోవడం లేదుగానీ, చేసినట్టు ఒప్పుకోని ఆ ఘోరానికి ఒక కారణం మట్టుకు చూపిస్తున్నారు. నారాయణ నక్సలైట్లకు వైద్యం చేసేవాడు అనే 'నింద'ను ప్రచారం చేస్తున్నారు. నక్సలైట్లకు నారాయణ వైద్యం చేసే ఉండవచ్చును. వైద్య సహాయం అవసరమయి ఎవరు తన దగ్గరకు వచ్చినా వైద్యం చేయడం నిరాకరిస్తే అది డాక్టరు తప్పు అవుతుంది కానీ చేస్తే తప్పు కాదు.

నారాయణ నక్సలైట్లకే కాదు, మొగిలిచర్లలో నక్సలైట్లు ఎవరినయినా కొట్టిపోయినా వాళ్లకు కూడ ట్రీట్‌మెంట్ ఇచ్చేవాడని ఆ గ్రామప్రజలు అంటున్నారు.

నిజానికి తెలంగాణ గ్రామాలలోని డాక్టర్లందరిపైనా ఈ 'నింద' వేయవచ్చును. డాక్టర్ నారాయణ పీపుల్స్‌వార్ సానుభూతిపరుడే అయి ఉండవచ్చును. కాని డాక్టర్లు నక్సలైట్లకు కూడ వైద్యం చేస్తారు. అది వాళ్ల వృత్తి కాబట్టి చేయక తప్పదు. అది సాకుగా చూపించి తెలంగాణ గ్రామాలలో డాక్టర్లను హతమార్చడం మొదలుపెడితే ప్రజలకు వైద్యం చేసేవాళ్లు మిగలరు. నిజానికి ఈ సంవత్సరం నారాయణనే కాక మరొక ఇద్దరు గ్రామీణ వైద్యులను కూడ తెలంగాణలో పోలీసులు చంపారు. అయితే వాళ్లు ఆర్.ఎం.పిలు కావడం వల్లనో, లేక నారాయణ హత్యలాగ మిస్టరీగా మిగిలించకుండ పోలీసులు వాళ్ల హత్యను 'ఎన్‌కౌంటర్'గా చూపించడం వల్లనో అవి సంచలనం సృష్టించలేదు. ఆ యిద్దరిదీ కరీంనగర్ జిల్లా. ఇద్దరిపైనా 'నింద' ఒకటే. 'నక్సలైట్లకు వైద్యం చేస్తున్నారు' అనేది. ఇది ఇట్లా కొనసాగితే త్వరలో డాక్టర్లంతా తెలంగాణ గ్రామాలను వదిలిపెట్టి వెళ్లిపోయినా ఆశ్చర్యపోవలసిన పనిలేదు. ప్రభుత్వ రంగంలో వైద్య సేవలు అంతరించి పోతున్న ఈ దశలో తెలంగాణ ప్రజలకు పెద్ద ముప్పే వచ్చి పడనుంది.

డాక్టర్ నారాయణ హత్యకు పోలీసుల ప్రతీకార వాంఛే కారణం అన్న అభిప్రాయం ఉంది. పీపుల్స్‌వార్ నక్సలైట్లు భీంసింగ్ అనే తాడ్వాయి పోలీస్ కానిస్టేబుల్‌ను చంపినందుకు ప్రతీకారంగా డాక్టర్ నారాయణను పోలీసులు చంపారన్న అభిప్రాయం ఉంది. అంతకు ముందు వర్ధన్నపేట పోలీస్ హెడ్ కానిస్టేబుల్ ఐలిరెడ్డిని నక్సలైట్లు చంపినప్పుడు వరంగల్ పోలీసులు పౌరహక్కుల సంఘం జిల్లా అధ్యక్ష, కార్యదర్శులయిన బుర్రా రాములు, అంబటి శ్రీనివాసులను చంపుతామని బహిరంగంగా నినాదాలు ఇచ్చారు. పౌరహక్కుల నాయకులు డాక్టర్ రామనాథంను 1985లో, జాపా లక్ష్మారెడ్డిని 1986లో, నర్రా ప్రభాకరరెడ్డిని 1991లో పోలీసులు చంపడానికి ఈ ప్రతీకార తర్కమే కారణం.

ఒక మంచి మనిషికి జోహార్లు

బయ్యారం రాంరెడ్డి
1956 - 17.8.1999

'రైతు స్వభావం' అంటాం. అది రైతులందరిలోనూ ఉండకపోవచ్చును గానీ ఏదో ఒక అర్థంలో అది రైతులకు సహజం, స్వాభావికం అనుకుంటాం. ఒక్కొక్క జీవన విధానానికీ జీవిత రంగానికీ స్వాభావికమైన గుణాలు కొన్ని ఉన్నాయన్న అభిప్రాయం దీని వెనుక ఉంది. ఆ రంగంలో, లేక ఆ జీవన విధానాన్ని అనుసరించే సామాజిక వర్గంలో మెజారిటీ మనుషులలో ఆ గుణాలు ప్రదర్శితమవుతాయని ఎవ్వరూ లెక్కగట్టలేరు. బహుశా మెజారిటీ అనే అర్థంలో కాక ఆ జీవన విధానానికి ఉండే ప్రత్యేక లక్షణాలకు ఈ గుణాలు తగినవి, అతికేవి అనుకోవడం వల్ల వాటిని సహజమయినవిగా, స్వాభావికమైనవిగా భావిస్తామేమో.

రైతులలో నిష్కపటమైన బోలాతనం, వ్యాపారస్తులలో డబ్బు జాగ్రత్త, మేధావులలో పిరికితనం సహజమైన లక్షణాలుగా భావిస్తాం. అవి ఆయా వర్గాల 'స్వభావం'లో భాగమనుకుంటాం. ఈ ఆపాదిత స్వభావాలలో కొన్ని ఆకర్షణీయమైనవి, కొన్ని అనాకర్షణీయమైనవి. 'రైతు స్వభావం' అనేది ఆకర్షణీయమైనది. నిష్కపటం, బోలాతనం, ముక్కుసూటి నడవడిక, పరోపకారం మొదయినవి ఈ ఆపాదిత గుణాలలో ముఖ్యమైనవి. ఇవి రైతులలో ఎంత మందిలో నిజంగా కనిపిస్తాయోగానీ కనిపించినప్పుడు అది సహజం అనుకుంటాం.

బయ్యారం రాంరెడ్డి రైతు. 'రైతు స్వభావం' ఉన్న రైతు. ఎంతో కొంత చదువుకున్నాడు. ఇంకా చదువుకుందామని 'లా'లో చేరాడు. ఎంతో కొంత రాజకీయ జీవితం చూసాడు, ఇంకా చూద్దామని హక్కుల ఉద్యమంలో పనిచేశాడు. చదువుకున్న పట్టణ జీవులు అధికంగా ఉన్న హక్కుల ఉద్యమంలో పనిచేసినప్పుడు వారికి సహజమయిన డొంక తిరుగుడు వ్యవహారశైలినీ చెవులు కొరికే సంస్కృతినీ దగ్గరినుండి చూసాడు. రాజకీయాలలో ఉండడం వల్ల విలువలకంటే లక్ష్యాలకంటే అప్పటి ఎత్తుగడలకూ తాత్కాలిక అవసరాలకూ ఎక్కువ ప్రాముఖ్యం ఇచ్చే గుణాన్ని కూడా దగ్గరి నుండి చూసాడు. అయినా తన 'రైతు స్వభావాన్ని' వదులుకోలేదు.

బహుశా అది అతని స్వభావమేమో. ఏ వర్గ జీవితం నుండీ పుట్టినది కాదేమో.

అతనిది మెదక్ జిల్లా సిద్దిపేట సమీపంలోని చినగుండవెల్లి. కులానికి రెడ్డి, మధ్యతరగతి రైతు. గ్రామంలో ఒకనాడు సిపిఐ (ఎం)లో ఉండేవాడు. గ్రామంలో జరిగిన ఒక హత్యలో ముద్దాయిగా జైలుకు పోయాడు. కోర్టు యావజ్జీవ ఖైదు విధించింది. ఆ హత్యలో తనకు భాగస్వామ్యం లేదనీ వేరే వాళ్లు చేసిన దానిలో హతుని వర్గం కక్షకొద్దీ తనను కూడ ఇరికించిందనీ నాతో పరిచయమయిన కొత్తలో అన్నాడు. "ఈయనకు హింస అంటే ఇష్టముండదు కాబట్టి అట్లా చెప్పడం మంచిద"నుకున్నాడేమో తెలీదు. ఎందుకంటే మా పరిచయం పెరిగి ఒకరి మీద ఒకరికి విశ్వాసం ఏర్పడిన తరువాత ఆ మాట మళ్లీ ఎప్పుడూ అనలేదు. అది నిజమో కాదో నాకు ఈనాటికీ తెలీదు. తెలుసుకోవాలన్న కుతూహలం కూడ కలగలేదు. ఎందుకంటే బయ్యారం రాంరెడ్డి ఎంతటి దుర్మార్గుడైనా ఒక పథకం ప్రకారం నిస్సహాయుడిని చేసి కోల్డ్‌బ్లడెడ్‌గా చంపలేడనేది ఎంత సత్యమో, అన్యాయాన్ని సహించలేని ఆవేశంలో క్షణిక ఉద్రేకంలో కత్తి పట్టుకోగలడనేది కూడా అంతే సత్యం. హింస అంటే సాధారణంగా గౌరవం లేని వాళ్లు సహితం రెండవ గుణాన్ని గౌరవించగలరు.

పది సంవత్సరాల పై చిలుకు జైలు జీవితం అనుభవించి బయటికొచ్చిన బయ్యారం రాంరెడ్డి 'ఇంక రాజకీయాలూ ఉద్యమాలూ' వద్దనుకొని ఉంటే ఎవరూ అభిశంసించి ఉండరు. కానీ బయటికి రాకముందు నుండీ కూడ బయటికి పోయిన తరువాత ప్రజా ఉద్యమాలలో చురుకుగా పనిచేయాలనే రాంరెడ్డి నిర్ణయించుకున్నాడు. సమస్యల దీర్ఘకాల పరిష్కారం కోసం రాజకీయ నిర్మాణం, వ్యూహరచన చేయడం కంటే కష్టాలలో ఉన్న ప్రజలకు తక్షణ సహాయం చేయడంలో ఎక్కువ సంతృప్తి పొందే వారందరి లాగా రాంరెడ్డి కూడా పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో పనిచేయాలని నిర్ణయించుకున్నాడు.

కె. బాలగోపాల్

ప్రజాతంత్ర వారపత్రిక, 22.8.1999

హక్కులకు చాలా కోణాలు ఉన్నప్పటికీ ఒక్క పోలీసు హింస గురించి మాత్రమే పని చేయడాన్ని సమర్థించుకోవడానికి కావలసిన పరిస్థితి తెలంగాణలో ఉంది. ఆ ఒక్క పనే చేసినా ఇక్కడ చేతినిండా పని ఉంటుంది. మెదక్ జిల్లాలో ఆ భారం మీద వేసుకోవడానికి పౌరహక్కుల సంఘానికి చాలా కాలం ఎవరూ దొరకలేదు. జైలు నుండి బయటికొచ్చిన రాంరెడ్డి దానికి సిద్ధం కావడమే కాక తగిన వాడు కూడా కావడం హక్కుల ఉద్యమం అదృష్టమనే చెప్పాలి.

ఈ నాలుగయిదేళ్లలో పోలీసులు ఎత్తుకు పోయిన పిల్లల తల్లిదండ్రులు ఎన్ని వందల మంది రాంరెడ్డి దగ్గరికి పరుగున వచ్చారో. లాకప్పులో చిత్రహింసలు అనుభవిస్తున్నవారి బంధుమిత్రులు ఎన్ని వందల మంది ఆ బందీల విడుదల కోసం రాంరెడ్డిని నమ్ముకున్నారో. తన దగ్గరకొచ్చిన ఏ ఒక్కరికీ 'నావల్లకాదు' అని రాంరెడ్డి ఏనాడూ జవాబు చెప్పలేదు. పత్రికలకు ప్రకటన ఇస్తాడు. అది పత్రికలలో మరుసటి దినం కనిపించకపోతే విలేఖరులను వెతికి పట్టుకొని ఎందుకు ప్రచురించలేదని దబాయించి రెండవరోజు వేయించుకుంటాడు. నిర్బంధానికి బాధ్యుడయిన పోలీస్ అధికారి తన మాట కొంతవరకైనా మన్నిస్తాడనుకుంటే అతనితో తానే ఫోన్‌లో మాట్లాడతాడు. లేదంటే ఏ రాజకీయ నాయకునితోనో లేదా హైదరాబాద్‌లో ఉండే పౌరహక్కుల సంఘం బాధ్యులతోనో మాట్లాడిస్తాడు. టెలిగ్రాంలు ఇస్తాడు, ఇప్పిస్తాడు. ఏదైనా చేసి చిత్రహింసలను ఆపిస్తాడు, 'ఎన్‌కౌంటర్' నుండి బందీని కాపాడతాడు.

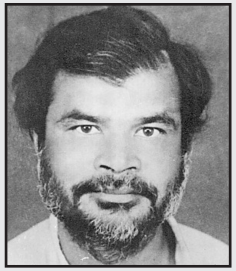
ఇదీ బయ్యారం రాంరెడ్డి మీద మెదక్ జిల్లా ప్రజలకున్న విశ్వాసం. రాంరెడ్డి ఆ విశ్వాసాన్ని శాయశక్తులా నిలబెట్టుకున్నాడు. క్రూరమైన అధికారాలు ఒంటబట్టించుకున్న మెదక్ పోలీసులు యథాప్రకారం అతనిని నక్సలైట్ అన్నారు. ఒక కేసులో ఇరికించారు. ఇంకా కేసులలో ఇరికిస్తామని బెదిరించారు. నిన్ను చంపితే దిక్కేముందన్నారు. అయినా రాంరెడ్డి భయపడలేదనడం అబద్ధం అవుతుంది. భయం తెలియని మనుషులు మనుషులే కారు. కానీ తన భయం వల్ల ఇతరులకు తాను చేస్తున్న సహాయం దెబ్బతినకూడదనుకున్నాడు. అందుకోసం భయాన్ని జయించాడు.

రాంరెడ్డి పెద్దగా ఉన్నవాడు కాదు. బొటాబొటిగా బతికేవాడు. ఒక్కోసారి ఎవరయినా వచ్చి ఎస్‌పికి వెంటనే ఫోన్‌చేయమని అడిగితే పైసలుండేవి కావు. ఎవరో ఒకరిని పది రూపాయలడిగి ఆ పనిచేసేవాడే తప్ప నావల్లకాదనే వాడు కాదు. తనకున్న కొద్దిపాటి ఆదాయాన్ని ప్రజల హక్కుల సంరక్షణ కోసం ధారాళంగా ఖర్చు చేసేవాడు.

హక్కుల చైతన్యం ప్రాథమికంగా విలువల చైతన్యం. విలువల కోసం ఎంత కృషి చేస్తాం, ఏ మేరకు చేస్తాం, ఏ రూపంలో చేస్తాం అనే దానికి పరిమితులు ఉంటాయిగానీ విలువల చైతన్యాన్ని ఒక పరిధికే పరిమితం చేయడం సాధ్యం కాదని గుర్తించిన హక్కుల ఉద్యమకారులలో రాంరెడ్డి ఒకడు. ఇది అతని అవగాహనాలోపం అనుకునే వాళ్లు అనుకోవచ్చును గానీ రాంరెడ్డిలో ఈ స్పృహ సిద్ధాంత చర్చనుండి రాలేదు. అన్యాయానికి గురయిన అసహాయుల పట్ల దయ చూపించకుండా ఉండలేని మంచితనం నుండి వచ్చింది. అన్యాయం ఎక్కడ జరిగినా ఆగ్రహం చెందకుండా ఉండలేని విలువల నుండి వచ్చింది. తన స్వభావం నుండి వచ్చింది. ఆ రకమైన విలువల చైతన్యానికి చారిత్రక స్పృహ లేదనీ సామాజిక నేపథ్యం తెలియదనీ దబాయించి విలువల చైతన్యాన్ని ఒక పరిధికే పరిమితం చేయాలని ఎంత ప్రయత్నం చేసినా ప్రయోజనం లేదు. చారిత్రక స్పృహతోనూ సామాజిక భూమిక గురించి ఎరుకతోనూ కూడా విలువలకు స్వాభావికమైన సార్వజనీనతను నిలబెట్టుకోవడం సాధ్యమే, అవసరమే. అది స్వభావరీత్యా సహజమైన బయ్యారం రాంరెడ్డి వంటి ముక్కుసూటి మనిషికి, కపటం ఎరుగని 'రైతు' వ్యక్తిత్వానికి సులభం కూడ.

నాలుగు పదుల వయసులోనే ఆగస్ట్ 17 రాత్రి బయ్యారం రాంరెడ్డి అకస్మాత్తుగా గుండె పోటుతో మరణించాడు. నిత్యం పోలీసు నిర్బంధానికి గురయ్యే మెదక్ జిల్లా ప్రజలు ఒక పెద్ద అండను కోల్పోయారు. పోలీసులు ఎంత బెదిరించినా మూయించలేని నోటిని మృత్యువు మూయించింది. రాంరెడ్డి తన జీవిత ఆచరణలో చూపించిన మార్గాన్ని మాత్రం మృత్యువు జయించదనే ఆశిద్దాం.

నియోగి సంస్మరణ

శంకర్ గుహ నియోగి
14.2.1943 - 28.9.1991

సెప్టెంబర్ 28 శంకర్ గుహ నియోగి చనిపోయిన రోజు.

అతను హత్య చేయబడ్డాడు. ఛత్తీస్‌గఢ్ ప్రాంతంలోని కంపెనీల యాజమానులతనిని కిరాయి హంతకుల చేత హత్య చేయించారు. వాళ్లకూ వీళ్లకూ కూడా సెషన్స్ కోర్టు శిక్షలు వేసిందిగానీ జబల్‌పూర్‌లోని హైకోర్టు బెంచి అందరినీ విడిచిపెట్టింది.

నియోగి అసాధారణమైన కార్మిక నాయకుడు. మొదటి అసాధారణమైన విషయమేమిటంటే అతను కార్మిక నాయకుడు మాత్రమే కాదు, అతను నడిపిన కార్మిక ఉద్యమం కేవలం కార్మిక ఉద్యమం కాదు. ప్రస్తుతమున్న సమాజం కన్నా భిన్నమైన సమాజం ఏ విధంగా ఉంటుందో ప్రజా ఉద్యమాలు కొంతమేరకైనా నిర్మాణాత్మకంగా చూపించాలని నియోగి నమ్మాడు. ఎవరి బాగు వారు చూసుకోవడమే హేతుబద్ధమైన ఆలోచన అనే పెట్టుబడిదారీ తర్కాన్ని అసహ్యించుకుంటే చాలదు. దానికి ప్రత్యామ్నాయం కేవలం ఒక ఆదర్శం కాదనీ వట్టి ఆవేశం అసలే కాదనీ అది మనుషులకు సాధ్యమయ్యే జీవన శైలేననీ చూపించినప్పుడే మనకున్న అసహ్యాన్ని పదిమందిలోనూ కలిగించగలుగుతాం.

మనుషులు శ్రమనూ బాధ్యతనూ సంపదనూ సమిష్టిగా పంచుకునే జీవితాన్ని నిర్మించి చూపించడం సులభం కాదు. ప్రస్తుతమున్న దోపిడీ వ్యవస్థలో అక్కడక్కడ స్థానికంగా ఆదర్శవంతమైన జీవన పరిస్థితులను రూపొందించడం, రూపొందించి నిలబెట్టడం అసాధ్యమని దీనిని వివరించబోతారు. దోపిడీ వ్యవస్థ లేకున్నా, కొత్తగా 'అప్పుడే తయారు చేసిన' మనుషులను మన చేతిలో పెట్టినా, అది కష్టమే.

దీని అర్థం నిరాశతో ఆ ప్రయత్నాన్నే వదులుకుందామని కాదు. ప్రస్తుత వ్యవస్థలో అసాధ్యంగానీ ఈ వ్యవస్థను కూలదోసిన తరువాత సులభమేననుకోవడం కంటే ఎప్పుడయినా కష్టమేనని గుర్తించి ఇప్పటినుండే సాధ్యమైన మేరకు ఒక ప్రత్యామ్నాయ జీవన విధానాన్ని నిలబెట్టడం ఈ ప్రయత్నానికి చాలా ఉపయోగపడుతుంది. మనం మంచి కమ్యూనిస్టులు కాలేకపోవడానికి 'వ్యవస్థ' మాత్రమే కారణం కాదని మన మనసులలోకి చూసుకుంటే మనకందరికీ తెలుస్తుంది. అట్లాగని మితిమీరిన స్వప్రయోజనం, అది వ్యక్తిత్వానికి కేంద్రమయితే వచ్చే ద్వేషం, ఈర్ష్య ఇవే మనల్ని అన్ని వేళలా నడిపించవని కూడా మనకు తెలుసును. మనిషికి సాధ్యమయ్యే చెడును అధిగమించి మనిషికి సాధ్యమయ్యే మంచిని నిలబెట్టడం ఎప్పుడయినా కష్టమే. కానీ ఎప్పుడూ అసాధ్యం కాదు. ఎంత సాధ్యమవుతుందనే దాని మీద పరిసర పరిస్థితుల ప్రభావం ఉండదని కాదు. ఉంటుంది. కానీ అదే సర్వం అనుకుంటే భవిష్యత్ గురించి మనం చూపించే ప్రత్యామ్నాయ చిత్రం వట్టి ఊహా చిత్రంగానే ఉండిపోయి ఎవ్వరినీ పెద్దగా ఆకర్షించదు.

శంకర్ గుహ నియోగి ఆలోచనల వెలుగులో ఛత్తీస్‌గఢ్ ప్రాంతంలో కార్మికులు, ఇతర ప్రజలు నిర్మించిన రకరకాల సహకార సంస్థలు ఆ భవిష్యత్తును, ఆ ప్రత్యామ్నాయాన్ని కొంచెం దగ్గరికి తీసుకొచ్చి చూపించాయి. ఆ ప్రయోగాలలో ఉండే సమస్యలను ఇప్పటినుండే దగ్గరగా చూడడం కూడా వాటిని ప్రజాస్వామికంగా పరిష్కరించుకునే కృషికి, ఆలోచనకు తోడ్పడుతుంది. ఇప్పుడంతా అసాధ్యమేనని, 'ఆ తరువాత' సులభసాధ్యమని అనుకుంటూ ఉంటే 'ఆ తరువాత' సమస్యలు ఒక్కసారిగా ముందుకొస్తే వాటిని అర్థం చేసుకోలేక ప్రతీఘాతుక శక్తులకు అంటగట్టి బల ప్రయోగంతో అణచివేసే వైఖరే దానికి జవాబయ్యే ప్రమాదం ఉంది.

విభిన్న సమస్యలను జోడించి పోరాటం చేయడం శంకర్ గుహనియోగి చేపట్టిన రాజకీయ ప్రయోగ విశేషాలలో మరొకటి. కార్మికులు రైతులతో మమేకం కావాలనీ రైతాంగం ఆదివాసులతో మమేకం కావాలనీ అనడం, వినడం కొత్తకాదు. కానీ నిజానికి ఈ మమేకం అనేది ఉంటే మానసిక స్పందన రూపంలో మాత్రమే ఉంటున్నది. పూర్తిగా ఒక పోరాటం మరొక పోరాటంతో ఏకం కావడం అసంభవమే కానీ ఇంతకంటే బలమైన సంఘీభావం సాధ్యమే. కానీ ఒకే పార్టీకి ఉన్న రైతు సంఘం, కార్మిక సంఘాల రూపంలో

ప్రజాతంత్ర వారపత్రిక, 3.10.1999

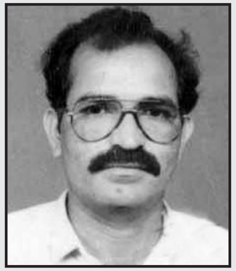
పార్టీ ద్వారానే కార్మికులూ రైతాంగమూ 'మమేకం' కావడం తప్ప అంతకంటే లోతయిన అర్థం ఆ మాటకు ఉద్యమాలు ఇవ్వలేక పోతున్నాయి.

ఛత్తీస్‌గఢ్ గని శ్రామిక సంఘం సారా వ్యతిరేక పోరాటం నుండి ఛత్తీస్‌గఢ్ ప్రాంత వెనుకబాటుతనం, వివక్షలదాకా అనేక సమస్యల మీద పోరాటాలు చేపట్టింది. జార్ఖండ్ లాగ ఛత్తీస్‌గఢ్ కూడ ఖనిజాల నిక్షేపాలు విస్తారంగా ఉన్న ప్రాంతం. వాటిని ఆధారం చేసుకున్న పెద్ద పరిశ్రమలు కూడ అనేకం ఉన్నాయి. భిలాయినగరం వీటికి ప్రధాన కేంద్రం. అయినప్పటికీ ఛత్తీస్‌గఢ్ మొత్తంగా అభివృద్ధి చెందింది తక్కువ. దేశంలోని ఇతర ప్రాంతాల అభివృద్ధికి ఖనిజాలు సరఫరా చేసే ప్రాంతంగానే ఉండిపోయింది. శంకర్ గుహ నియోగి నిర్వహించిన కార్మిక పోరాటాలలో ఇది కూడా ఒక ముఖ్య అంశం అయింది.

పెట్టుబడిదార్లు కార్మికులకు సారాయి తాగించి వారి వ్యక్తిత్వాన్ని బలహీనపరచి పోరాట చైతన్యాన్ని నీరుగారుస్తారని విమర్శించని కార్మిక ఉద్యమం లేదు గానీ, పెట్టుబడిదార్లనూ వ్యవస్థనూ నిందించి సరిపెట్టుకుంటే చాలదని గుర్తించి కార్మికుల చేత సారాయి తాగడం మాన్పించే ఉద్యమం చేపట్టిన నాయకుడు నియోగి. మనుషులలోని బలహీనతలను పెత్తందారీ శక్తులు, వారి ప్రయోజనాలకు అనుకూలంగా రూపొందిన వ్యవస్థలు వాడుకునే వైనం సుపరిచితమయినదే. దానిమీద విమర్శకూడ అందరూ ఎప్పుడూ చేసేదే. కానీ దానికి జవాబుగా తమ బలహీనతలను గుర్తించి వాటి నుండి బయటపడే ప్రయత్నం ప్రజలు చేయాలని నమ్మి దానికోసం ఉద్యమం నిర్మించడం వామపక్ష సంప్రదాయంలో మామూలుగా కనిపించదు. మానవ ప్రగతికి సంబంధించిన చర్చ మనిషితో మొదలయి మనిషితో ముగిసినట్టయితే ఇది సాధ్యమయ్యేది. వ్యవస్థతో మొదలయి వ్యవస్థతో ముగిసే (మధ్యలో మనిషిని వెతుక్కునే) చర్చకు ఈ అవగాహన సైద్ధాంతికంగా కష్టతరం. నియోగి తన ప్రయత్నాన్ని సిద్ధాంతీకరించాడో లేదో - ఏ విధంగా సిద్ధాంతీకరించాడో - తెలీదు. కానీ అతని ప్రయత్నం నుండి ఈ జ్ఞానం పొందగలిగితే అది సఫలమయినట్టే.

చివరిగా మాట్లాడుకోవలసింది, నియోగి మరణానంతరం అతను నిర్మించిన ఉద్యమంలో చోటు చేసుకున్న సంక్షోభం గురించి. చాలా మంచి ప్రయత్నాలు చేసిన ఉద్యమాలు సహితం వాటిని ఉద్యమ ఆలోచనలుగా నిలబెట్టలేకపోవడం, విశిష్ట వ్యక్తిత్వం గల ఒక నాయకుడు లేక సిద్ధాంతవేత్త ఆలోచనలుగానే అవి ఉండిపోవడం తరచు చూస్తున్నాం. టిటో మరణానంతరం అతి భయంకరమైన జాత్యహంకారానికి క్షేత్రంగా మారిన యుగోస్లావియా దీనికి ఒక ప్రముఖ నిదర్శనం. అయితే మావో నుండి శంకర్ గుహ నియోగి దాకా ఇంకా అనేకం ఉన్నాయి. దీనిని 'వ్యక్తివాదం' అని సులభంగా కొట్టిపారేయొచ్చును గానీ మానవత ప్రాతిపదికన అర్థం చేసుకొని సవరించుకోవడం అంత సులభం కాకపోవచ్చు.

నిస్పృహకు చోటివ్వద్దు

పురుషోత్తం
13.4.1962 - 23.11.2000

తాను నమ్మిన పౌరహక్కుల ఉద్యమ నిర్మాణం కోసం పురుషోత్తం చేసిన నిర్విరామకృషి, తన విశ్వాసాలకు కార్యరూపం ఇవ్వడంలో ప్రాణహానికి వెరవని అతని తెగింపు అసాధారణమైనవి. అతనినీ, ఆజం అలీనీ పోలీసుల రక్షణలో ఉన్న కిరాయి హంతకులు పట్టపగలు అతిక్రూరంగా హతమార్చిన వైనం కూడా అసాధారణమైనదే.

సామాజిక జీవితంలోని భిన్న ప్రయోజనాలు, భిన్న లక్ష్యాల మధ్య వైరుధ్యం మన కళ్ల ముందే రోజురోజుకూ మరింత హింసాత్మక రూపం తీసుకుంటున్నది. అందులో బలవంతులైన వారు మరింత నగ్నంగానూ మరింత క్రూరంగానూ హింసకు పాల్పడుతున్నారు. అది ఒక హక్కయినట్టు వారు ప్రవర్తిస్తుంటే ప్రజలు మౌనంగా చూస్తున్నారు. ఆ హింసలో క్రూరత్వం పెరిగే కొద్దీ ప్రేక్షకుల మౌనం కూడా పెరుగుతుంది. రాష్ట్ర రాజధానిలో మధ్యతరగతి నివాసాల మధ్య పురుషోత్తంను పట్టపగలు తల తెగనరికి చంపడం అటువంటి

మానవహక్కుల వేదిక 3వ బులెటిన్ సంపాదకీయం, 20.2.2001

ఒక భయంకర దృశ్యం. నల్గొండ పట్టణంలో ఆర్టీసీ బస్టాండు ఎదురుగా పురుషోత్తం సంస్మరణ సభ జరుపుకుంటున్న హాలు బయట రోడ్డు మీద ఆజంను నరికి చంపడం మరో భయంకర దృశ్యం.

వాళ్లు ఇంత చేయగలిగినప్పుడు ఇంక చేయలేనిదేముంది? ఇంక ఎవరైనా కూడా న్యాయాన్ని గురించి, హక్కుల గురించి మాట్లాడి సాధించేది ఏముంది? మాట్లాడేవాళ్లు ఏ రోజైనా ఏ రకంగానయినా చావవచ్చు. పోలీసులతో చెట్టపట్టాలు వేసుకొని తిరిగే హంతకులు బహిరంగంగా సంచరిస్తున్న చోట మనం తీసుకోగల 'జాగ్రత్తలు' అంటూ ఏమీ ఉండవు. నిస్పృహ నిండిన ఈ ఆలోచనలకు మనం సులభంగా లోనయ్యే ప్రమాదం ఉంది. ఆపైన ఏమి చేసినా ప్రయోజనం లేదనో, లేక ఈ క్రూరత్వాన్ని ఎదుర్కోవడానికి అంతటి క్రూరత్వానికి మనమూ సిద్ధపడితేనే ప్రయోజనం ఉంటుందనో నిర్ధారించుకోవడం ఇంకొక్కడుగు మాత్రమే. పురుషోత్తంను, ఆజంను చంపినవాళ్లకూ చంపించినవాళ్లకూ ఆ హంతకుల సంరక్షకులకూ కావలసింది అదే.

ఈ ఎనిమిది నెలల కాలంలో జరిగిన ఇతర పరిణామాలను చూస్తే మన నిస్పృహ వారికెందుకవసరమో అర్థం అవుతుంది. ఆర్థిక 'సంస్కరణల' దుష్ప్రభావాలు ఒక్కొక్కటిగా ప్రజలపైన పడుతున్నాయి. ప్రజలకర్థమవుతున్నాయి. 'అభివృద్ధి' నిర్వచనం నుండి ప్రజలను తొలగించి పెట్టుబడి సమీకరణనూ, పెరుగుదల రేటునూ సర్వప్రమాణాలుగా భావించే పాలనా విధానాలు న్యాయస్థానాల ఆమోదముద్ర పొందుతున్నాయి. ఆ విధానాలు అన్యాయమైనవంటూ కోర్టుకు పోయిన వారిని 'మీరు ప్రజల కోసం కేసు వేస్తున్నారా? ప్రచారం కోసం వేస్తున్నారా?' అని దేశ ప్రధాన న్యాయమూర్తి ఈసడింపుగా అడుగుతున్నారు. 'నీకు చట్టంలో స్పష్టంగా రాసి ఉన్న హక్కు ఏదయినా పోతేనే కోర్టుకు రా – లేకపోతే రావద్దు' అని మన హైకోర్టు నుండి కర్ణాటకకు ప్రధాన న్యాయమూర్తిగా బదిలీ అయివెళ్లిన జస్టిస్ వెంకట్రామిరెడ్డి అంటున్నారు.

ఈ 'అభివృద్ధి'కి రెండవ ధృవం నిర్వాసితులు. భౌతికంగా నిర్వాసితులయ్యే ప్రజల విషయం 'నర్మదా కేసు' సందర్భంగా బాగానే చర్చకు వచ్చింది. అంతకంటె తక్కువ స్థాయిలో అయినప్పటికీ అంతే సంపూర్ణంగా ప్రజలను నిర్వాసితులు చేసే ప్రయత్నాలు మన రాష్ట్రంలో హైదరాబాద్, గుంటూరు వంటి పట్టణ ప్రాంతాలలో మొదలయ్యాయి. నర్మదా డ్యాంకయినా సౌరాష్ట్రలోని కరువు ప్రాంతాలకు నీరందించడం అనే పాజిటివ్ లక్ష్యం ఉందేమోగానీ పట్టణాల సుందరీకరణకు అటువంటి లక్ష్యం కూడా ఏదీ లేదు.

ఒక పట్టణం నడిబొడ్డున ఒక ఎకరం ప్రభుత్వ భూమి ఉందనుకోండి. అందులో ఒక్కొక్కరు మూడు సెంట్ల భూమిలో గుడిసెలేసుకొని – రోడ్లకు, కాలవలకు, అంగళ్లకు కొంచెం చోటు మిగిలించి – ముప్పయి కుటుంబాలు నివసిస్తున్నాయనుకోండి. ఖరీదయిన ఆ భూమిలో వాళ్లను ఉండనిస్తే రాష్ట్రానికి ఏమొస్తుంది? వాళ్లు అక్కడున్నా వేరే ఎక్కడున్నా

చేసే కూలి చేస్తారు. రాష్ట్ర ఆదాయానికి చేర్చే సంపద చేరుస్తారు. దానికి వారు నగరం నడిబొడ్డున ఎందుకుండాలి? దూరం వెళ్లిపోవడం వల్ల వారి దినసరి ఖర్చులు పెరగవచ్చు, వారిప్పుడు చేస్తున్న పని కోల్పోయి కొత్తది వెతుక్కోవలసి రావచ్చు. అది వారి తలనొప్పి. వారు కొత్తది వెతుక్కోకమానరు, ఖర్చులు పెరిగి జీవనం దెబ్బతిన్నా 'రాష్ట్ర ఆదాయానికి' ఎప్పటిలాగే అంతే సంపద చేర్చకమానరు. కానీ వారిని పట్టణం నడిబొడ్డు నుండి బయటికి తరిమేసి ఆ ఎకరం జాగాను పర్యాటక అభివృద్ధికి కేటాయిస్తే 'రాష్ట్ర ఆదాయం' పెరుగుతుంది, ఇరవై ఏళ్లలో 10 శాతం పెరుగుదల రేటు సాధించాలన్న చంద్రబాబు నమూనా లక్ష్యానికి రాష్ట్రం ఇంకొంచెం చేరువ అవుతుంది.

భౌతికంగా నిర్వాసితులయ్యేవారి సమస్య కొంచెం ప్రయత్నం చేస్తే అర్థమయినా అవుతుంది. కానీ ఒక జీవనమార్గం నుండి, కనీస భద్రత నుండి, అభివృద్ధి అవకాశాల నుండి 'నిర్వాసితులు' అయ్యేవారూ ఉన్నారు. ప్రజాపంపిణీ వ్యవస్థను ఆర్థిక క్రమశిక్షణ పేరిట నీరసింపజేసే కొద్దీ ఆహార భద్రతకు దూరమయ్యేవారి సంఖ్య పెరుగుతున్నది. ఎఫ్‌సిఐ గోడవున్లు పట్టనంతగా ఆహారధాన్యాల నిల్వలు పెరుగుతున్నాయిగానీ పేదలు వాటి లభ్యత నుండి 'నిర్వాసితులు' అవుతున్నారు. గ్లోబలైజేషన్ వ్యవసాయరంగంలోకి ప్రవేశించాక రైతాంగం జీవితాలలో అస్థిరత, అభద్రత చాలా పెరుగుతున్నాయి. కార్పొరేట్ వ్యవసాయం దీనికి తట్టుకుని వర్ధిల్లుతుందేమోగానీ రైతులు – అందులోనూ కరువు ప్రాంతాల రైతులు – తట్టుకోలేరు. కరువుకు ఏ పరిష్కారమూ ఈ వ్యవసాయ వ్యూహంలో లేదు. అస్థిరతే దీని లక్షణం కాబట్టి దానికి విరుగుడు ఎట్లాగూ లేదు. పెరుగుతున్న రైతాంగం ఆత్మహత్యల జాబితాలో ఈ పరిస్థితి ప్రతిబింబిస్తోంది. భద్రత నుండి 'నిర్వాసితుల'యిన రైతాంగం జీవితానికే వెలి అవుతున్నారు. రేపు చంద్రబాబు కుటిల యత్నాలు ఫలించి ఏజెన్సీలో ఖనిజాల కార్పొరేషన్లకు నెలవు దొరికితే ఆదివాసులకు ఇంతకంటే చాలా వేగంగా ఇదే గతి పట్టే ప్రమాదం ఉంది.

ప్రజలను భౌతికంగా నిస్సహాయులను చేస్తున్న ఈ పరిస్థితిలో వారు మానసికంగా కూడా నిస్పృహకు లోనయినట్లయితే ఇంక దీనికి పరిష్కారం దొరకదు. పాలనా వ్యవస్థ అన్ని నియమాలనూ పక్కనబెట్టి విచ్చలవిడిగా వ్యవహరించడం ఈ నిస్పృహ పెరగడానికి తోడ్పడుతుంది. ఈ నిస్పృహను పెంచడం దాని లక్ష్యాలలో ఒకటి. ప్రభుత్వం ప్రైవేట్ హంతకముఠాలను చేరదీయడం, పోలీసులు జైలు నుండి కోర్టుకు తీసుకుపోతున్న ముద్దాయిలను దారిలోనే కాల్చిపారేయడం, దోషినీ నిర్దోషినీ వేరు చేయగల సున్నితత్వాన్ని నేర స్మృతి నుండి వెలివేయడం ఇదంతా కేవలం రాశిలో మాత్రమే కాదు, గుణంలోనూ చాలా పెరిగిన నిర్బంధం. గుణంలోని తేడాలో ప్రధాన విషయం ప్రజలలో అది పెంచే మానసిక దుర్బలత, నిస్సహాయత. ప్రస్తుత పాలనా విధానాలకు ఇదే కావాలి.

ఆ నిస్సహాయతను అధిగమించడానికి కావలసిన దృఢసంకల్పాన్నీ మానసిక స్థైర్యాన్నీ పురుషోత్తం నుండి ఉద్యమాలూ ఉద్యమకారులూ ప్రజలూ నేర్చుకోగలిగితే అతని మరణం

వృథా కానట్టే. ఆ సంకల్పం ఏ రకమైన ఉద్యమ ఆచరణకు దారి తీస్తుందనే విషయంలో ఉద్యమాల మధ్య ఉద్యమకారుల మధ్య ఎన్ని అభిప్రాయభేదాలయినా ఉండవచ్చుగాక అది వేరే విషయం.

****

అతను నమ్మిన నమూనా పట్ల మానవహక్కుల వేదికకు అభిప్రాయ భేదమున్నప్పటికీ ఒక హక్కుల ఉద్యమకారునిగా అతని కృషి పట్ల మాకు గౌరవం ఉంది. అటువంటి ఉద్యమకారుడు ఏ విధంగా చనిపోయినా అది బాధాకరమే. అతనిని ఎవరు, ఏ కారణంగా హత్యచేసినా అది ఖండించదగ్గ విషయమే. కానీ ఆ హంతకులు పోలీసుల కనుసన్నలలో బతికే సర్కారీ హంతకులయినప్పుడు అదింక కేవలం ఆ హతుడి సమస్య కాదు. అప్పుడు ప్రజాస్వామ్యానికి ఏ గతి పట్టిందని అందరూ ఆందోళన చెందవలసి ఉంటుంది. చట్టబద్ధపాలనను మన పాలకులు ఎంత దూరం దిగజార్చారని అందరూ ఆవేదన చెందవలసి ఉంటుంది. కేవలం పురుషోత్తంకో పౌరహక్కుల సంఘానికో హక్కుల ఉద్యమానికో కాక రాజకీయ స్వేచ్ఛనూ ప్రభుత్వంతో విభేదించే హక్కునూ కోరుకునే వారందరికీ ఇవి చాలా ప్రమాదకరమైన పరిణామం అని అందరమూ గుర్తించాలి.

ఉద్యమాలలో బాధ్యతలు నిర్వర్తించిన వ్యక్తులు ఉద్యమద్వేషులుగానూ ప్రభుత్వం చెప్పుచేతలలో బతికే హంతకులుగానూ మారడానికి ఆ ఉద్యమాల బాధ్యత ఏమీ లేదా, వారిని ప్రశ్నించనక్కరలేదా అని అడిగేవారు ఉంటారు. మేము ఈ ప్రశ్నను దాటవేయదలచుకోలేదు. ఏదో డొంకతిరుగుడు జవాబు చెప్పదలుచుకోలేదు. వారి బాధ్యత సహితం ఉందనీ, వారిని ప్రశ్నించాలనీ, ఒప్పుకుంటాం. ప్రజాస్వామ్య విధ్వంసకమైన పరిణామాలకు ఎవరు ఏ కోణం నుండి ఏ మేరకు బాధ్యులయినా వారిని ప్రశ్నించవలసిందే.

అయితే ఆ ప్రశ్న, దానికి వారిచ్చే జవాబు ఎట్లాగున్నా నేరస్తుల ముఠాలను చేరదీసి వారి నేరాలకు అభయం ఇచ్చి ఉద్యమాలపైన, తమ పాలనకు వ్యతిరేకమైన వారిపైన ప్రయోగించే ప్రభుత్వ వ్యూహాన్ని అత్యంత ప్రమాదకరమైన, అభ్యంతరకరమైన విషయంగా అందరమూ గుర్తించడం అవసరం. దానిని సాగనిస్తే పాలకులకు గులాంలైన వారికి తప్ప వేరెవ్వరికీ జీవితానికి భద్రత ఉండదు, రాజకీయ స్వేచ్ఛ ఉండదు. రాష్ట్రంలో ప్రజాస్వామ్యమే ఉండదు.

'సర్కారీ హంతక ముఠాలను వ్యతిరేకించండి' పేరుతో
మానవహక్కుల వేదిక వేసిన కరపత్రం నుంచి, 16.12.2000

హక్కుల ఉద్యమానికి తాత్విక స్ఫూర్తి

వి.ఎం. తార్కుండే
3.7.1909 - 22.3.2004

ఏడేళ్ళ కింద అనుకుంటాను. ఢిల్లీలో జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ విశ్వవిద్యాలయ సంస్థ 'కాశ్మీర్ సమస్య'పై సెమినార్ తలపెట్టింది. వక్తలలో ఒకరు పియుసిఎల్ వ్యవస్థాపకులలో ఒకరయిన వి.ఎం. తార్కుండే. ఆయన బొంబాయి హైకోర్టు రిటైర్డ్ జడ్జి, సుప్రీంకోర్టులో న్యాయవాది. రిజిస్ట్రార్ అనుమతితో నిర్వహించతలపెట్టిన ఆ సెమినార్‌ను ఎబివిపి కార్యకర్తలు జరగనివ్వలేదు. గుంపుగా కర్రలు పట్టుకొనివచ్చి ముందే హాలును ఆక్రమించుకున్నారు. తార్కుండే వస్తే ఆయనను చావగొడతాం అన్నారు. తార్కుండే అప్పటికే వచ్చి ఉన్నారు. ఆయనకేమీ అపాయం జరగకుండ అక్కడినుండి తప్పించడం ప్రధానం అని నిర్వాహకులు భావించారు. సెమినార్ ఆలోచనను వదులుకొని తార్కుండేని తీసుకుపోయారు. అప్పటికి తార్కుండే వయసు 80 దాటింది. కాశ్మీర్ మీద మీటింగ్

వార్త దినపత్రిక, 24.3.2004

అనేసరికి వచ్చారు. ఆ తరువాత ఆయన బయటకు రావడం దాదాపు మానుకున్నారు. ఢిల్లీ శివారు నొయిడాలో ఉంటూ అక్కడే 22వ తేదీ రాత్రి కన్నుమూసారు.

వైతాళికులది ప్రత్యేక స్థానం

ఉద్యమాల ప్రారంభకులకెప్పుడూ చరిత్రలో ప్రత్యేకమైన స్థానం ఉంటుంది. వారు ప్రాథమిక సమస్యలను ఎదుర్కొని ఉద్యమాన్ని బట్టకట్టించిన తరువాత ఇతరులు దానిని నడుపుతారు. భారత పౌరహక్కుల ఉద్యమంలో తార్కుండేది అటువంటి పాత్ర. దాదాపు 30 ఏళ్ళ క్రితం ఆయన జీవం పోసిన పౌరహక్కుల ప్రజాసంఘం (పియుసిఎల్) ఇప్పుడొక జాతీయస్థాయి సంస్థ అయింది. దానితోపాటు ఎదిగిన పౌరహక్కుల ఉద్యమం ఇప్పుడు సామాజిక చైతన్యంలో గుర్తింపు పొందింది. అప్పుడప్పుడు కుంటుతూ ఉన్నా దాని ఉనికికీ గుర్తింపుకూ ఢోకాలేదు. మనం రాజకీయంగా విభేదించే వాళ్ళ హక్కుల రక్షణ కోసం మన శ్రమనూ, వనరులనూ ఖర్చు చేయడం చిన్న విషయం కాదు. నక్సలైట్ పార్టీల కార్యకర్తలను బలితీసుకున్న 'ఎన్‌కౌంటర్'ల గురించి దేశవ్యాప్త నిరసన పోగుచేయడంలో తార్కుండే కృషి అసాధారణం. ఆయన రాజకీయంగా 'రాయిస్టు'. రాయిస్టులలో కమ్యూనిస్టు వ్యతిరేకత సర్వసాధారణం. కానీ, నక్సలైట్ల హక్కుల విషయంలో పనిచేసేటప్పుడు తార్కుండే మాటలలోగానీ, ప్రవర్తనలోగానీ ఆ వ్యతిరేకత ధ్వనించేది కాదు. పని చేసే క్రమంలో తీరికగా కూర్చునే సమయం దొరికితే అప్పుడు తన రాజకీయ భావాలను వివరించేవారు. అయితే పౌరహక్కుల పనిలో ఉన్నప్పుడు ఆ ధ్వని వినిపించేది కాదు.

హక్కుల ఉద్యమంలో సహితం, రాజకీయ భావసారూప్యత ఉన్నవారు కూడా విడిపోయి పనిచేయడం అలవరచుకుంటున్న రోజుల్లో తార్కుండే నడవడి ఆదర్శంగా ఉంటుంది. 'కాశ్మీర్ సమస్య'కు ఆయన స్పందించిన తీరు కూడా అసాధారణమైనదే. 'తార్కుండే ఈ మధ్య రావడం లేదెందుకు?' అని ఆయన వయసెంతో తెలియని కాశ్మీరీలు అడుగుతుంటారు. ఒక్కొక్కసారి నిష్టూరమాడుతుంటారు కూడా. కాశ్మీరులో స్వయం నిర్ణయాధికార పోరాటం, దానిపై నిర్బంధం మొదలయిన తరువాత దేశంలోని సగటు పౌరహక్కులవారికి 'దేశ భక్తి'ని అధిగమించి కాశ్మీరీలకు జరిగిన, జరుగుతున్న అన్యాయాన్ని గుర్తించడానికి కొంత సమయం పట్టింది. గుర్తించాక ఏ మాత్రం తటపటాయించకుండ, వయసును సహితం లెక్కచేయకుండ శ్రీనగర్ పోయి కాశ్మీరీలకు సంఘీభావం తెలిపిన మొదటి పౌరహక్కుల నాయకుడు తార్కుండే.

తార్కుండే రాజకీయంగా రాయిస్టేకాక జయప్రకాష్ నారాయణ్‌కు సన్నిహితుడు కూడ. పౌరహక్కుల విషయంలో నిబద్ధతకు రెండూ తోడ్పడ్డాయి. మన దేశంలో హక్కుల ఉద్యమంలోని కార్యకర్తలలో కమ్యూనిస్టు భావాలు గలవారే మెజారిటీ. ఇది ఆ ఉద్యమానికి బలాన్ని ఇచ్చింది. హక్కుల భావనను పౌరహక్కులకే పరిమితం చేయకుండ మనిషి మనుగడను ప్రాతిపదికగా తీసుకొని విశాలంగా అర్థం చేసుకునే తత్వాన్ని నేర్పింది. పోరాట

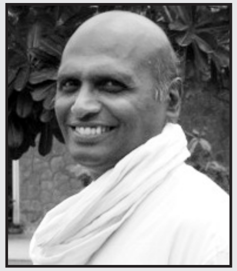
లక్షణాన్ని అందిచ్చింది. అయితే కమ్యూనిస్టు భావాలు కలవారు మాత్రమే ఉండిఉంటే కొన్ని రకాల నష్టమూ జరిగి ఉండేది. కమ్యూనిస్టు సిద్ధాంత దృక్పథంలో 'బూర్జువా ప్రజాస్వామ్యం'గా భావించే వ్యవస్థలో అంతర్భాగంగా ఎదిగిన పౌరహక్కులను గురించి లోతయిన అవగాహన హక్కుల ఉద్యమంలో లోపించి ఉండేది. ఆధునిక భారత రాజకీయాలలో 'బూర్జువా ప్రజాస్వామ్యం'లోని హక్కుల కోణాన్ని గురించి మంచి అవగాహన ఉన్న వ్యక్తి రాం మనోహర్ లోహియా. ఆయన నాయకుడిగా ఉండిన సోషలిస్టు ఉద్యమమొక్కటే పౌరహక్కులను తన రాజకీయ అజెండాలో భాగం చేసింది. జయప్రకాశ్ నారాయణ్ తరువాతి రోజులలో ఆ సోషలిస్టు ఉద్యమానికి ప్రధాన నాయకుడయ్యాడు. 1970లలో ఇందిరాగాంధీకి విపరీతమైన ప్రజాదరణ ఉన్న రోజులలో, ఆమె పాలనలోని నియంతృత్వ పోకడలను వ్యతిరేకించిన రాజకీయవేత్త జయప్రకాశ్ నారాయణ్. ఆయన స్ఫూర్తితో బీహార్‌లోనూ, గుజరాత్‌లోనూ బలమైన విద్యార్థి యువజన పోరాటాలు నడిచాయి. పారామిలిటరీ బలగాలను ప్రయోగించి వాటిని అణచివేసారు. ఆ రెండు రాష్ట్రాలలోనూ కొన్ని వందలమంది యువకులూ, విద్యార్థులూ చనిపోయారు. తార్కుండే వంటి మేధావులు (అప్పటికి ఆయన బొంబాయి హైకోర్టు జడ్జిగా రిటైరయి ఉన్నారు) ఈ అణచివేతను నిరసిస్తూ పియుసిఎల్ ఏర్పాటుకు పునాదివేసారు. సోషలిస్టు ఉద్యమానికి లోహియాకాలం నుండి ఉన్న పౌరహక్కుల స్ఫూర్తి కొత్తగా ఆవిర్భవించిన ఈ పౌరహక్కుల ఉద్యమానికి తాత్వికబలాన్ని ఇచ్చింది.

మరో నేపథ్యం...

దీనికి సమాంతరంగా పశ్చిమ బెంగాల్లోనూ, ఆంధ్రప్రదేశ్‌లోనూ వేరే నేపథ్యం నుండి పౌరహక్కుల కృషి మొదలైంది. నక్సలైట్ ఉద్యమాన్ని ఎదుర్కొనడానికి ఆ రాష్ట్రాల పాలకులు అనుసరించిన అణచివేతను నిరసిస్తూ రచయితలూ, ఇతర మధ్యతరగతి జీవులూ ముందుకు రావడం దానికి నాంది. ఈ కృషికి పౌరహక్కుల గురించి నిర్దిష్టమైన అవగాహన ఏమీ లేకున్నా కమ్యూనిస్టు రాజకీయాల్లో భాగమైన ప్రజా పోరాట సంప్రదాయాన్ని హక్కుల ఉద్యమంలోకి అది తీసుకురాగలిగింది. ఈ రెండు స్రవంతులూ 1970, 80లలో ఒకరినొకరు తాత్వికంగా, రాజకీయంగా అనుమానంగా చూసుకుంటూ పనిచేసినప్పటికీ 1990లలో అనుమానాలు తగ్గి పరస్పర అవగాహన పెరిగింది. కమ్యూనిస్టుల పట్ల తన రాజకీయ అభిప్రాయాలు ఏవయినప్పటికీ వారి హక్కుల విషయంలో రాజీలేని వైఖరి అవలంబించిన తార్కుండే ఈ రెండు స్రవంతుల మధ్య పుట్టుకతోనే ఉన్న ఎడాన్ని తగ్గించడానికి ప్రత్యేకమైన ప్రయత్నమేమీ లేకుండానే తోడ్పడ్డారు. ఈ రెండు స్రవంతుల తాత్విక ధోరణుల కలయికే 1990ల తరువాత పౌరహక్కుల ఉద్యమ దృక్పథమయింది. ఆ తరువాతి కాలంలో అంబేద్కరిజం నుండి ప్రధానంగానూ స్త్రీవాదం నుండి కొంతమేరకు ఈ దృక్పథం కొత్త కోణాలు నేర్చుకున్నది. అయితే భిన్నమూలాల నుండి వచ్చిన ఈ భావాలను సమీకరించి ఒక సమగ్రమైన ప్రాపంచిక దృక్పథాన్ని రూపొందించుకునే కర్తవ్యాన్ని హక్కుల

ఉద్యమం ఇంకా పరిపూర్తి చేయలేదు. రాజకీయ జడత్వం నుండి తాత్విక అపరిపక్వతదాకా దీనికి అనేక కారణాలు ఉన్నాయి. 30 ఏళ్ళనాడు తార్కుండేవంటి కొద్దిమంది ప్రారంభించిన ఈ ఉద్యమం ఇప్పుడు ఇక్కడిదాకా ఎదిగింది. హక్కుల పరిరక్షణలో రాజీ పడని తత్వాన్ని తార్కుండే ఈ ఉద్యమానికి నేర్పారు. ఆ బలాన్ని కాపాడుకుంటూ తాత్విక పరిపూర్ణతను సాధించుకోవడం, ఒక ప్రత్యేకమైన కర్తవ్యాన్ని నిర్దేశించుకోవడం హక్కుల ఉద్యమం చేయవలసిన పని. హక్కుల భావనలోని అన్ని కోణాలను తిరస్కరించి అధికారం, సంపద తప్ప వేరే సామాజిక నీతి ఏదీ లేదనే దిశగా సాగుతున్న ప్రస్తుత పాలనా నీతిని ఎదుర్కోవాలంటే దానికి తాత్విక బలం అవసరం. తార్కుండేవంటి ఉద్యమ ప్రారంభకుల నిబద్ధత అందుకు అవసరమైన సంకల్పాన్ని ఇస్తుందని ఆశిద్దాం.

అసాధారణులలో ఒకడు

గొర్రెపాటి నరేంద్రనాథ్
2.9.1952 - 3.7.2009

గాంధేయవాదులు ఆయనను కమ్యూనిస్టు అనుకునేవారు. కమ్యూనిస్టులు ఆయనను గాంధేయవాది అనుకునేవారు. ఆయన మాత్రం ఎటువంటి ఇబ్బందీ లేకుండా ఇద్దరి వేదికలలోనూ పనిచేసేవాడు. మంచి కోసం పనిచేసే ఏ వేదికలోనయినా ఇమిడేవాడు. ఇమిడి పనిచేసేవాడు. అట్లాగని తన అభిప్రాయాలు ఎక్కడా దాచుకునేవాడు కాదు. ఎవరి దగ్గర వారి అభిప్రాయాలు పలికేవాడు కాదు. పైగా ఎవరితో కలిసి పనిచేసినా వారి దృక్కోణానికి కనిపించని విషయాలు, తోచని ఆలోచనలు చర్చకు పెట్టేవాడు. గాంధేయవాదులను వర్గ దోపిడీ సంగతేమిటని అడిగేవాడు. కమ్యూనిస్టులను ప్రజాస్వామ్యం గురించి, హింస గురించి ప్రశ్నించేవాడు. బయట ఉండి ఇటువంటి ప్రశ్నలు వేసిన వాళ్లు చాలా మందే ఉన్నారు. కాని నరేంద్రనాథ్ ఇద్దరితోనూ కలిసి పనిచేస్తూ ఇద్దరి వేదికలలోనూ పని చేస్తూ ఈ ప్రశ్నలు లేవదీసేవాడు.

ఆంధ్రజ్యోతి దినపత్రిక, 5.7.2009

ఇది నరేంద్రనాథ్ స్వభావం నుంచి వచ్చిందే తప్ప తెచ్చి పెట్టుకున్న ఎత్తుగడ కాదు. మంచి చేసే వారెవరినయినా మనస్ఫూర్తిగా ఇష్టపడేవాడు. గాంధేయవాదాన్ని విస్తృత ప్రజా ఉద్యమాలలో ఆచరించాలని ప్రయత్నిస్తున్న మేధాపాట్కర్ తోనూ కలిసి పనిచేశాడు. కమ్యూనిస్టు కొల్లా వెంకయ్య గారినీ చాలా అభిమానించి భూ సంస్కరణల అమలు కోసం ఆయనతోనూ కలిసి పనిచేసేవాడు. నరేంద్రనాథ్‌కు అభిప్రాయాలు లేక కాదు. కానీ పిడివాదం లేశమంత కూడ ఉండేది కాదు. ఉదాహరణకు హింస ఏ కారణంగా చేసినా ఎవరు చేసినా తప్పని నమ్మేవాడు. కానీ ఉద్యమాలూ ఉద్యమకారులూ చేసే హింసను ఖండించడానికి నిరాకరించే పౌరహక్కుల సంఘంలో బాధ్యతలు తీసుకొని మరీ పనిచేశాడు. మానవ హక్కుల వేదిక ఏర్పడిన తరువాత, ఉద్యమకారులు హింసను అన్యాయంగా ప్రయోగిస్తే ఖండిస్తామని అంటే 'హింసకు న్యాయం అన్యాయం ఏమిటి అసలు హింసే అన్యాయం' అంటూ అభ్యంతరం తెలిపాడు గానీ మళ్లీ బాధ్యతలు తీసుకొని మరీ పని చేశాడు.

పేదలకు పంచడానికి ఇంకా భూములెక్కడున్నాయి అని కమ్యూనిస్టులు సహితం అనుకుంటున్న దశలో తన స్వంత జిల్లా అయిన చిత్తూరులో పేదలకు పంచని, పంచినా అన్యాక్రాంతమైన సీలింగ్ భూముల్నీ, భూస్వాములు బోగస్ సెటిల్‌మెంట్ పట్టాలు పొందిన ఎస్టేట్ భూముల్నీ ఎన్ని వేల ఎకరాలున్నాయో ఒక్కొక్కటిగా బయటకు తీసి భూ సంస్కరణల కార్యాచరణోద్యమం పేరిట దళిత సంఘాలనూ ఇతర ఉద్యమకారులనూ కలుపుకొని కలెక్టర్ల, జాయింట్ కలెక్టర్ల వెంటపడ్డాడు. గడచిన అయిదారు సంవత్సరాలలో ఆ జిల్లాలో పనిచేసిన రెవెన్యూ అధికారులెవ్వరూ నరేంద్రనాథ్‌ను జీవితంలో మరచిపోలేరు. మావోయిస్టులకూ రాష్ట్ర ప్రభుత్వానికీ మధ్య చర్చలు విఫలం అయిన తరువాత మావోయిస్టుల సూచన మేరకు ఏర్పడిన భూమి కమిషన్‌లో కూడా చొరవ తీసుకొని పనిచేశాడు.

ఒకటి సత్యమని నమ్మిన తరువాత దానిని ఆచరించకుండ ఉండడం నరేంద్రనాథ్‌కు తెలీదు. ఢిల్లీ విశ్వవిద్యాలయంలో పిజి చేశాడు కనుక మంచి ఉద్యోగంలో స్థిరపడి అభ్యుదయం గురించి రాస్తూ మాట్లాడుతూ సమాజం మన్ననలు పొంది ఉండవచ్చు. కానీ అది అతని నైజం కాదు. హైదరాబాద్‌కు తిరిగి వచ్చాడు. ఆ రోజులలో హైదరాబాద్‌లో మత ఘర్షణలు తరచుగా జరిగేవి. మతతత్వాన్నీ, మతతత్వ పార్టీలనూ తిడుతూ కూర్చుంటే చాలదనీ పాత బస్తీలో ప్రజలకు కరువయిన పౌర సదుపాయాలు కల్పించడం, వాటికోసం ఆందోళన చేయడం అవసరమనీ నమ్మి 'హైదరాబాద్‌లో ఏక్తా'లో భాగం అయ్యాడు. పాత బస్తీలో ఉచిత క్లినిక్‌ల ఏర్పాటులో నిమగ్నమయి కొంతకాలం పనిచేశాడు.

అయితే తన కార్యరంగం హైదరాబాద్ కాదనే నిర్ణయానికి వచ్చాక తన భావాలు చాలా వరకు పంచుకునే సహచరి ఉమాశంకరితో కలిసి చిత్తూరు జిల్లాలోని తన స్వగ్రామమయిన వెంకటాపురం వెళ్లిపోయాడు. వ్యవసాయం చేసుకుంటూ సామాజిక అభ్యుదయం కోసం కృషి చేశాడు. కులాంతర వివాహాలు చేశాడు. 'రెండు గ్లాసుల' దుర్మార్గానికి వ్యతిరేకంగా

ఊరూరా తిరిగి ప్రచారం చేసి చాలా చోట్ల మాన్పించగలిగాడు. ఆ జిల్లాలో దళితులు వోట్లేసి ఎరుగని గ్రామాలు అనేకం ఉన్నాయని తెలుసుకొని దళిత పల్లెలలో ప్రత్యేక పోలింగ్ బూత్‌లు ఏర్పాటు చేయాలని పట్టుబట్టి చాలాచోట్ల సాధించాడు. వ్యవసాయాన్ని నిరాదరణ ద్వారా, తప్పుడు అభివృద్ధి విధానాల ద్వారా ధ్వంసం చేసిన పాలకనీతికి ఒక మెట్ట ప్రాంతపు రైతుగా స్పందించాడు. అన్ని విషయాలలో లాగ ఈ విషయంలో కూడ ప్రభుత్వాన్ని తిట్టుకుంటూ కూర్చుంటే చాలదనీ మనం చేసేది చేయాలనీ నమ్మాడు. రసాయన ఎరువులు, మందులు వాడకుండ వ్యవసాయం చేసే ప్రయోగాన్ని తన భూమిలోనే చేశాడు. గ్రామంలో ఒక రైతు మాత్రమే ఈ ప్రయోగం చేస్తే అందులో ఎన్ని కష్టాలున్నాయో ఆచరణాత్మకంగా గ్రహించాడు. నిరాశ చెందాడు గానీ నిస్పృహలో సహితం తనను గురించి తాను చమత్కరించే నైజం ఉన్న వ్యక్తి కాబట్టి డీలాపడిపోలేదు. 'ఇట్లు ఒక రైతు' అనే శీర్షికతో తన అనుభవాన్ని పుస్తకంగా ప్రచురించాడు.

ఒక దశాబ్దం కింద విద్యుత్ రంగ సంస్కరణలు ప్రారంభమయిననాటినుంచి వాటికొక వినియోగదారుడైన రైతుగానూ, ఉద్యమకారుడిగానూ నరేంద్రనాథ్ స్పందించాడు. వాటి లోతుపాతులు బాగా అధ్యయనం చేసి పదిమందికీ వివరించి చెప్పాడు. విద్యుత్ రెగ్యులేటరీ కమిషన్ ప్రతీ సంవత్సరం నిర్వహించే టారిఫ్ విచారణలకు సవివరమయిన విమర్శతోనూ ప్రతిపాదనలతోనూ హాజరయ్యేవాడు. తన మిత్రులకు తర్ఫీదు ఇచ్చి వారిని బతిమాలి బామాలి హాజరయ్యేట్టు చూసేవాడు.

ప్రాజెక్టు నిర్వాసితుల గురించి, బాధితుల గురించి ఇవ్వాళ ఆందోళన చేయడం సాధారణ విషయమయిందిగానీ శ్రీశైలం ప్రాజెక్టునాడే దిక్కు లేకుండా ఊర్లు ఖాళీ చేసిన ప్రజల గురించి సమాచారం సేకరించాడు, చర్చ పెట్టాడు. ఏ సమస్యనయినా ప్రజలతో చర్చ పెట్టడమే ఇష్టపడేవాడు. పట్టణాలలో జరిగే సభల కంటే గ్రామాలలో తిరిగే పాదయాత్రలనే ఎక్కువ ఇష్టపడేవాడు. మెదడు క్యాన్సర్ సెకండరీస్ ఏర్పడ్డాయని తెలిసిన తరువాత కూడ సింగరేణి ఓపెన్‌కాస్ట్ ప్రాజెక్టులకు వ్యతిరేకంగా కరీంనగర్ జిల్లాలో జరిగిన పాదయాత్రలో ఉత్సాహంగా పాల్గొన్నాడు.

నరేంద్రనాథ్ ఇన్ని పనులనూ చేయడమే కాక అన్ని పనులూ నవ్వుతూ చేసేవాడు. పసిపిల్లవాడి నవ్వు అతని ముద్ర. చర్చలయినా నవ్వుతూనే పెట్టేవాడు. సంస్థాగత సమావేశాలకు నరేంద్రనాథ్ హాజరవుతున్నాడంటే ఏదో ఒక చర్చ పెట్టడానికే అని అందరికీ తెలుసు. నిరంతరం వాదించేవాడు కాని ఎదుటివారిని ఎప్పుడూ కించపరిచేవాడు కాదు. ఎదుటివారిని గాయపరచడమే వాదనలో విజయం అని భావించేవారు మనకు ఉద్యమాలలో, ఉద్యమ సంస్థలలో చాలామంది కనిపిస్తారు. తేడాలు రాగానే సంస్థలు చీలిపోవడానికి ఇదొక ముఖ్య కారణం. నరేంద్రనాథ్ దీనికి పూర్తిగా భిన్నమైన వ్యక్తి. ఉద్యమాలలోనే కాదు, సామాజిక సంఘర్షణలలోనూ అంతే. అతను అన్యాయాన్ని ద్వేషించాడు గానీ ఏ మనిషినీ ద్వేషించలేదు. బహుశా అతను గాంధియిజం అని అర్థం చేసుకున్నది

ఇదేననుకుంటాను. దీనిని గాంధీ ఎంతగా ఆచరించారో తెలీదుగానీ నరేంద్రనాథ్ మాత్రం మనస్ఫూర్తిగా ఆచరించాడు. మనిషిగా మంచితనాన్ని ఏ మాత్రం కోల్పోకుండా న్యాయం కోసం జరిగే సంఘర్షణలో భాగస్వాములు కావచ్చునని రుజువు చేశాడు.

చనిపోయిన వాళ్లకు నివాళులు అర్పించేటప్పుడు 'అసాధారణమైన మనిషి' అనడం పరిపాటి. అయితే నిజమైన అర్థంలో అసాధారణమైన మనుషులు ప్రపంచంలో కొద్దిమందే ఉంటారు. ఆ కొద్దిమందిలో ఒకడు గొర్రెపాటి నరేంద్రనాథ్. అటువంటి వ్యక్తిని 57 సంవత్సరాల వయసులోనే క్యాన్సర్ రోగం ఈ లోకానికి దూరం చేయడం నిజంగా చాలా బాధాకరం.